

KERESZTYÉN IGAZSÁG

AZ ORDASS LAJOS BARÁTI KÖR FOLYÓIRATA

Új folyam 76. szám

2007. TÉL

Tartalom

MEDITÁCIÓ

Luther Márton: Kegyelemmel jön! (Lk 1,68) 1

ITTZÉS GÁBORRA EMLÉKEZÜNK

id. Zászkaliczky Pál: Ittzés Gábor életútja 2

Dedinszky Gyula: Igehirdetés (Lk 10,20) 4

Cserhátiné Szabó Izabella: Imádság 6

Ittzés János: Igehirdetés (Rm 8,28.31-32.38-39) 7

Jancsó Kálmánné: Búcsú Ittzés Gábortól 9

Isó Dorottya: Ámde Krisztus feltámadt! - Ittzés Gábor (1932-2007) 10

*Ittzés Gábor: Beköszöntő igehirdetés
a komáromi gyülekezetben 1968. november 10-én (Jn 10,10/b)* 12

*Ittzés Gábor: Áhítat a Fejér-Komáromi Egyházmegye
LMK ülésén 1970. november 5-én (Jn 8,31)* 15

*Ittzés Gábor: Fundamentalizmus és álmodernség
a feltámadás mai prédikálásában (LMK, 1969)* 16

Dr. Karner Károly ny. professzor levelei 34

Ittzés Gábor fontosabb írásainak bibliográfiája 40

KÖSZÖNTÉS

*ifj. Dr. Fabiny Tibor: Dr. Boleratzky Lóránd laudációja
a Károli-díj átadásakor 2007. október 30-án* 44

SZEMLE

*Jankovits Béla: Bástya és Bátorság. Gondolatok
Boleratzky Lóránd: Életformálók c. új könyvének olvasásakor* 45

VERSEK

Kertész Eszter: Angyal

TARTALMI ÖSSZESÍTŐ 48

KERESZTYÉN IGAZSÁG

Az Ordass Lajos Baráti Kör negyedévi folyóirata
Független evangélikus teológiai és kritikai lap

Új folyam 76. szám – 2007. TÉL

Szerkesztette a szerkesztőbizottság megbízásából id. Zászkaliczky Pál

A szerkesztőbizottság tagjai: Isó Dorottya, Ittzés János, Jankovits Béla

Folyóiratunk honlapja: <http://olbkkerig.atw.hu>

Felelős kiadó: id. Zászkaliczky Pál (tel: 27-359-291)

Kiadóhivatal: 1114 Budapest, Bocskai út 10.

Postacím: 2151 Fót, Ibolyás u. 3/A.

Csekkszám: Ordass Lajos Baráti Kör

Budapest – OTP XI. ker. 11711034–20081452

Nyomdai kivitelezés: OOK-Press Kft., Veszprém

Felelős vezető: Szathmáry Attila

HU ISSN 0865-2163 – Törzsszám: 1996/320 – Eng. szám: III./E1/20/1989

Luther Márton

Kegyelemmel jön!

*Áldott az ÚR, Izráel Istene,
 hogy meglátogatta és
 megváltotta az ő népét.
 (Lk. 1,68)*

Az első eljövételkor Isten félelmes sűrű fekete felhőben érkezett, tűzzel, füsttel, dörgéssel és harsonaszóval, oly döbbenetesen, hogy Izráel fiai rémült félelemmel mondták Mózesnek: *„Te beszélj velünk és mi hallgatunk; de Isten ne beszéljen velünk, hogy meg ne haljunk.”* Akkor a törvényt adta nekik Isten. A törvény félelmetes: nem szívesen halljuk. A törvény rettenet a lelkiismeretnek, úgy, hogy az ember szinte kétségbe esik tőle.

De volt második eljövétel is: a Krisztusé. Nem félelmetes, hanem szelíd. Nem döbbenetes, mint az ótestamentomban, hanem irgalommal teljes. Nem a magasan dördül meg szava, hanem emberré alázódik. A Sínai hegyen rettegni kellett tőle, karácsonykor örülni lehetett neki, ott mennydörgés kísérte, itt angyalének. Ott harsonaszóval jött, itt szánakozással. Ott rémület, itt vigasztalás, öröm és szeretet. Ott ezt halljuk: *„Mindaz, ami a hegyet érinti, halállal lakoljon”,* itt pedig azt üzeni: *„Mondjátok meg a Sion leányának: Ímhol jön neked a te Királyod!”* Lám, ez a különbség a törvény és evangélium között. A törvény haragot és gyűlöletet szül, az evangélium pedig kegyelmet ad. A Sínai hegy alatt Izrael fiai hallani se kívánták Isten szavát, most pedig nem tudunk betelni vele, oly édes az. Azért ha félelem vagy fájdalom gyötör, ne a Sínai hegyre menekülj, hanem fordulj az evangéliumhoz. Mert csak az evangélium szól így: *„Bűneid meg vannak bocsátva, eredj el s többé ne vétkezzél!”*

* * *

Jézus Krisztus dicsértessél,
 hogy érettünk megszületté.
 Az ember és angyalsereg
 ma mind ennek örvendenek.

Örök világosság jött el,
 betölti Földünk fényével,
 hogy legyünk megváltottai:
 a világosság fiai.

Isten tette mindezeket,
 hogy lássuk, mennyire szeret.
 Jer, keresztyének zengjetek
 az Úrnak örömeinek!
 (ÉK 154, 1. 4. 6.)

*

*Minden kedves olvasónknak szeretettel kívánunk
 áldott karácsonyi ünneplést családi körben,
 Jézus Urunkkal történő találkozást
 a gyülekezet igehallgató és úrvacsorázó közösségében!
 Kívánunk békés, boldog újesztendőt is!*

ITTZÉS GÁBORRA EMLÉKEZÜNK

2007. szeptember 29-én a győr-nádorvárosi templomban tartott gyász-istentiszteleten valamint a celldömölki temetőben vettünk búcsút Ittzés Gábor testvérünkötől, a Keresztyén Igazság majd' tizenegy esztendőn keresztül dolgozó főszerkesztőjétől. Az alábbiakban közöljük a Győrben illetve Celldömölkön elhangzott igehirdetéseket, az oltár előtt elmondott imádságot, az ismertetett életpályát. Ugyancsak közlésre kerülnek Cserháti Hanna és Isó Dorottya búcsúszavai is.

id. Zászkaliczky Pál

Ittzés Gábor életútja

Gyászoló Szeretteim! Gyászoló gyülekezet, testvéreim az Úr Jézus Krisztusban! Ittzés Gábor váratlan halála miatt megdöbbenet vagyunk együtt mindannyian. Megdöbbenésünkben és őszinte gyászunkban egyetlen vigasztalásunk Urunk ígérete: „ismét eljövök és magam mellé veszek titeket, hogy ahol én vagyok, ott legyetek ti is” (Jn 14,3)

Röviden ismertetem elhunyt testvérünk életútját. Az édesapa Ittzés Mihály egykori győri hitoktató lelkész, aki később ennek a templomnak templomépitő és első lelkésze lett. Az édesanya Balikó Erzsébet. Az öt gyermek közül Gábor a legidősebb, Kaposváron született 1932. május 8-án. Ebben az esztendőben ünnepeltük 75. születésnapját.

A győri Révai Miklós gimnáziumban érettségizett, a teológiát Sopronban kezdte, majd annak Pestre kerülése miatt Budapesten fejezte be. Nagyszerű professzorok tanították (Karner Károly, Wiczián Dezső, Sólyom Jenő és Pröhle Károly), de rajtuk kívül nagybátyja, Balikó Zoltán és Scholz László zuglói lelkész terelgette az elmélyült teológia munka és a tartalmas igehirdetés felé, hiszen a teológus évek alatt a zuglói gyülekezet kántora volt.

Lelkesszé a celldömölki templomban szentelték 1955. június 26-án Asbóth Lászlóval, Bödecs Barnabással és Magassy Sándorral együtt. Ezután egy esztendeig sárbogárdi ún. kihelyezett segédlelkész, fél esztendeig Tordason esperesi káplán. A belföldi ösztöndíjra beadott pályázatát püspöke elutasította. Ezek után 1956. októbertől 12 esztendőn keresztül segédlelkész Celldömölkön Józsa Márton lelkész mellett. Az öt nagy létszámú filiával rendelkező gyülekezet mindkettőjüknek nemcsak megállás nélküli szolgálatot jelentett, hanem a szükséges építkezések miatt sok intézkedést és kétékezi munkát is követelt.

Az önálló lelkési munkát a szórványokkal rendelkező komáromi gyülekezetben kezdte (1968. aug. - 1982. tavasz), majd a 2000-ben történt nyugdíjazásáig a győr-nádorvárosi gyülekezetben folytatta s fejezte be. Közben helyettesített Tárnokrétin, Rápcakapin, majd Gyórságon és szórványaiban, hitoktatót a bencés gimnáziumban s több általános iskolában. 1991-től igazgató-lelkészi feladatahoz tartozott a győri evangélikus iskola szervezése, újraindítása. Ez az újraindítás sok imádsággal együttjáró hitbeli lépéssel kezdődött: a ténylegesen még vissza nem kapott iskolába 1991/92 fordulóján elkezdtek a diákok toborzását és írták ki a pályázatot a tanítói és tanári állásokra. S így mire megszületett az önkormányzati közgyűlés döntése az iskolaépület visszaadásáról, már együtt volt a tantestület, s volt elég diák is az

őszi induláshoz... Ittész Gábor az apai örökséget folytatva az újra szerveződő Győri Vilmos cserkészcsapat életét is támogatta mint a fenntartói testület tagja, később elnöke. Az 1990/91-es tanévtől kezdve a győri tanítóképző főiskolán - a budapesti teológia kihelyezett tagozataként megszervezte és beindította az evangélikus hitoktatóképző szakot, Magassy Sándorral együtt kidolgozta annak tanulmányi és vizsgarendjét, s több mint 10 tanéven keresztül oktatta a hallgatókat.

Ittész Gábor következetesen munkálkodott egyházunk megújulásáért, 1984-től Dóka Zoltánnal együtt szervezte a Testvéri szó mozgalmat, részt vett a Testvéri szó és a Kiáltó szó c. reformiratok kidolgozásában. Alapító tagja az Ordass Lajos Baráti Körnek, a kezdetektől tagja az OLBK folyóirata, a Keresztyén Igazság szerkesztőbizottságának, s több mint 10 év óta ő volt az újság főszerkesztője. A most nyomdában lévő őszi számot még ő készítette elő.

1957. augusztus 1-én kötött házasságot Celldömölkön Koczor Ilona tanárnővel, akivel ötven esztendőig éltek együtt teljes egyetértésben, szeretetben. Gyermekeik (Nóra, András, Gábor) Celldömölkön születtek. Azóta hét unokáért adhattak örvendező hálát az élet Urának.

Ittész Gábor egyszerre volt szerető családtag, igaz barát és testvér a Krisztusban. Mint családtag részt vett a széles család minden örömeiben, s minden elvárható mértéken felül segített hordozni a terheket. Barátként őszinte segítőkészséggel mutatott rá hibákra és hiányosságra, s vezetett rá a helyes útra. S testvér volt a Krisztusban, aki – jelképesen és valóságosan – együtt térdelt mindnyájunkkal az Úr oltáránál kegyelemért, s együtt örült a meg nem érdemelt bocsánatnak!

Dolgozószobájában íróasztalánál ülve három arc tekintett rá: Jézus Krisztusé, Luther Mártoné és Johann Sebastian Baché.

1. Az első arc egy híres szobor másolatáról Jézus arca. Jézus Krisztus állt Ittész Gábor biblikus igehirdetéseinek, tanítói és pásztori munkájának középpontjában. Szószéken és katedrán, kórházi és családlátogatások alkalmával sohasem mondott mást, mint amit önmagával kapcsolatban is vallott: mindnyájan Isten kegyelmére szoruló bűnösök vagyunk, de a büntelen Jézus Krisztus golgotai áldozatáért mindnyájan megkegyelmeztünk is. Hirdette Isten törvényét, amely tükröt tart elénk, valódi önismeretre készítet, elítél és kétségbe ejt, s amikor összetörve térdre roskadunk, akkor, de csakis akkor üres tenyerű és üres tarisznájú koldusként szembetalálkozhatunk Urunk gazdag irgalmával és szeretetével. S hirdette Ittész Gábor az evangéliumot, azt, hogy a mi Urunk Krisztus Jézus minden bűnbánónak „naponként minden bűnt bőséggel megbocsát”.

2. A dolgozószoba ablaküvegén üvegre festetten a reformátor arca. Áthatol rajta a fény, átsüt rajta a nap. Ittész Gábor Lutheren tájékozódva mélyült el a teológia tudományában, különösen a rendszeres teológiának az egyház életét és tanítását mérlegre tevő kritikai munkáját végezte. A lutheri két birodalomról, az Isten kettős kormányzásáról szóló teológiai tanítás alapján a politikai rendszerhez igazodó ún. diakóniai teológiával szemben állva szóban és számos esetben írásban szigorúan ragaszkodott az evangélikus teológiai munka és az igehirdetés önállóságához és tisztaságához. Előadásainak az Ordass Lajos Baráti Kör adott lehetőséget, írásai a Keresztyén Igazságban jelentek meg. Szívesen vállalta a vitát is, de soha senkiről, mások álláspontjáról nem mondott summás véleményt. Nem tört pálcát a másik fél felett, érveket állított érvekkel szembe, hivatkozott a Szentírásra és Lutherre, ám a

ITTZÉS GÁBORRA EMLÉKEZÜNK

---

másikat is testvérnek tartotta. Számára az ellenfél sohasem volt ellenség. Szelíden volt határozott, s az igazságtól nem tárgított.

3. Ittzés Gábor a klasszikus muzsika ismerője és értője volt, nem véletlen, hogy a harmadik arckép a szoba falán Johann Sebastian Bachot, minden idők legnagyobb zeneszerzőjét ábrázolja. Számára is ő volt a legnagyobb és a legkedvesebb. Ő maga is – ha ritkán, ám szívesen orgonált, de elsősorban hallgatta a bachi muzsikát. Tudom, hogy az „ötödik evangélista” zenéje hitét erősítette, s ugyanakkor az igehirdetésre készülöben gondolatait formálta. S azt az őszinte kérését is, mely a Máté passió legszebben harmonizált koráljában így fogalmazódik meg (énekeskönyvünk fordítása szerint) : „Ó, Krisztusfő, sok sebbel meggyötrött, vérező... Megváltóm, add kegyelmed, hogy el vesszek én!”

S most végül, hadd vigasztaljon bennünket maga Urunk Ittzés Gábor egy karácsonyi igehirdetésének néhány mondatával. Arról szólt több mint 10 évvel ezelőtt, hogy „a betlehemi jászolbölcső Gyermekeiben Isten testvérünké lett, a mindenség Ura értünk lett kicsinnyé, a távoli értünk lett közelivé, hogy Megtartónk legyen. Ezért lehet számunkra élő valósággá a bűnbocsánat csodája, amikor nem mások gonoszságától, hamisságától szenvedünk, hanem a magunk mulasztásai vagy irgalmatlansága és vétkei kezdenek el gyötörni bennünket. Ezért lehet számunkra bizonyosság Isten szeretete, akkor is ha életünk sorsszerű fordulatai sötét felhőként takarják el előlünk ennek a szeretetnek a Napját. Ezért lehet élő reménységünk akkor is, amikor a szívünkhöz közel állók elvesztésében vagy a magunk hanyatlásának riadalmában ránk tör a halál félelme. Mert a betlehemi gyermek értünk vállalta az emberlét nyomorúságát, s végigjárva a földi élet útját, halála és feltámadása által teljességre vitte azt, amiért küldetett. Testvérként, sorstársunkként így lett valóban az, aminek a jövetelét jelző karácsonyi híradás mondta: Üdvözítőnk, Megtartónk.” (Ker.Ig. 1995 tél, 4.)

Tegyük hát Üdvözítőnk, Megtartónk kezébe Ittzés Gábort, a férjet és az édesapát-nagyapát, a testvért s a rokont, a jóbarátot és a munkatársat, a tudós teológust és az igényes igehirdetőt! S valljuk együtt Pál apostol szavaival: hiszem, hogy „...az Isten az elhunytakat is előhozza Jézus által, vele együtt!” (1 Tessz 4,14)

Dedinszky Gyula

Igehirdetés Ittzés Gábor búcsúztatásán

Győr-Nádorváros, 2007. szeptember 29.

Jézus mondja: “... Ne annak örüljete, hogy engedelmesskednek nektek a lelkek, hanem inkább annak örüljete, hogy a nevetek fel van írva a mennyben.”
(Lk 10,20)

Gyászoló Gyülekezet! Szeretett Testvérek!

Eltávozott testvérünk és családja kérésére állok most előttetek, hogy mint szolgatársa és barátja - akivel együtt indult 1950-ben Sopronból a lelkeszi szolgálatba - Isten igéjével szolgáljak koporsója mellett.

Igénk arról szól, hogy Jézus kiküldött tanítványai szolgálatuk elvégzése után **VISSZATÉRTEK URUKHOZ.**

Ez a koporsó is arról beszél, hogy Jézus egyik mai tanítványa, Ittész Gábor visszatért Urához.

Ha azt nézzük, hogy egy családtag ment el közülünk, akkor nehezen találunk vigasztalást. Ha egy pásztor szakad el nyájától, - (gondoljunk a pásztor nélkül maradt nyáj jézusi példázatára) - akkor kétségbe esünk. De ha hisszük és tudjuk, hogy a tanítvány tért vissza az ő Urához, akkor a veszteség ellenére, a fájdalom óráiban is megnyugszik és vigasztalódik a lelkünk.

1./ *A tanítványokat Jézus választotta.* Nem maguk jelentkeztek. Jézus hívta el őket. Ittész Gábornak - szolgálata minden öröme és nehézsége közt, - olyan jó volt mindig arra gondolnia, azt tudnia és éreznie, hogy nem magától vállalkozott erre az útra. Ura hívta el őt. Ő volt vele mindvégig. Ő vezette, irányította lépteit, cselekedeteit. Ő adott neki erőt, segítette tanítványságának sok örömet és áldást adó, azt közvetítő, gyakran mégis nehéz és rögös útján.

2./ *Mi volt ez a szolgálat?* A felolvasott igeszakasz előtti versekben az evangélista nevezi "arató munkának", "bárányok farkasok közé menetelének", "békesség hirdetésének", "betegek gyógyításának" - az evangélium erejével. De hozzátehetném még: lelkeszi szolgálata az útjelző tábláé volt, amely eligazított. Sötét éjszakában világító ablaké, mely az eltévelyedettest hazasegítette. Vagy az égő fahasábé, amely meleget adott és folyton égett, míg végül teljesen elégett mások szolgálatában.

Milyen szépen írja Bódás János református lelkész-költő egyik versében. Mintha róla írta volna:

"... Isten kezében voltál! Itt a titka,
miért volt hited, biztosságod, erőd.
Krisztusra hallgattál, s tetted a parancsát,
nem hajlongtál más hatalom előtt.
Néki szolgáltál, mert az Ő kegyelmét
meghálálni száz élet is kevés,
s mert dicsőségét hirdetni a földön
az egyetlen, legszebb rendeltetés..."

3./ *A tanítványok, elvégzett munkájuk után, visszatértek Jézushoz.* Nagyön is emberi módon, boldogan dicsekedtek sikereikkel, eredményeikkel. Jézus azonban figyelmeztette őket: "Ne annak örüljétek, hogy engedelmességetek nektek a lelkek, hanem annak, hogy nevetek fel van írva a mennyben." Mert a tanítvány öröme sohasem az, amit ő tett Istenért, hanem az, amit az Isten tett általa és érte az emberek között. Ezt mindig tudta Ittész Gábor is. Így végezte szolgálatát. Nem voltak nagy egyházi tisztségei. Pedig képességei, talentumai és lehetőségei többre is alkalmas-

ITTZÉS GÁBORRA EMLÉKEZÜNK

---

sá tették volna. Ő egyszerű tanítvány volt, és mindvégig az is akart maradni. Így távozott közülünk.

Áldom Istent azért, hogy övéinek és nekünk ajándékozta őt. Ajándék volt egyházunk számára is. Ezért tudunk most itt hálát mondani Istennek tanítványi életéért. Minden jóért, szeretetért, csendes vagy néha talán keményebb, irányt mutató, határozott szóért, megértésért, barátságért, - amit Isten ajándékozott általa mindannyiunknak.

Köszönjük meg Istennek azt a boldog reménységet, hogy Jézus ígérete szerint neve fel van írva a mennyben.

Imádkozunk! Vigasztalás Istene, Mennyei jó Atyánk! Hálával hajtunk fejet előtted, és köszönetet mondunk Neked Ittzés Gábor lelkésztestvérünkért, akit hazaszólítottál közülünk. Hálát adunk földi életéért, pásztori szolgálatáért. Köszönjük őt, akit Tőled kaptak nem csak közvetlen szeretetei a családban. A gyülekezetek, ahol szolgált. Az iskolák tanárai és tanulói, lelkésztársai és barátai mind. Hálát adunk életéért, akik itt vagyunk most együtt, akik Győrben vagy az országban bárhol szavain vagy írásain keresztül ismerték, becsülték, szerették. Élete, szolgálata megalkuvás nélküli hitvallás volt Rólad. Most - tőle búcsúzva és reá emlékezve - koporsója mellett minket is megszólítottál Urunk. Ő életében bizonyosságot tett Rólad. Kérünk, segíts, add erődöt, hogy tudjunk mi is hűséges tanítványaid lenni. Kérünk, hogy irgalmasból gyakor a mi nevünk is felíratassék a mennyben. Ámen.

Cserhátiné Szabó Izabella

Imádság Ittzés Gábor búcsúztatásán

Mennyei Atyánk! Fájdalmunkban kiáltunk Hozzád. Szegényebbek és gyengébbek lettünk Gábor bácsi nélkül. Olyan érték és mérték volt számunkra a Krisztus követésében, akire még sokáig szükség lett volna a családban, a gyülekezetben és egész egyházadban.

Kérünk, hajlj le hozzánk, ölelj körül minket bővülködő, vigasztaló szereteteddel, hogy gyógyulhassunk.

Neked köszönjük őt Urunk. Hálát adunk, hogy igédet tisztán hirdette. Tudjuk, hogy fájts neki néped minden nyomorúsága, eltévelyedése. Áldunk, hogy hűséggel végigjárta a tanítványi kereszthordozás útját – sokunknak erőt adóan.

Hálát adunk tartózkodó, kivárá, tapintatos, meleg szeretetért. Azért, hogy tudott háttérben maradni, és felnőhattünk mi is mellette gyermekeiddé. A Te szeretetedből kapott és merített. Köszönjük, hogy megőrizted őt a hit harcaiban Rád hagyatkozó, irgalmasból élő, teljességedre szomjazó gyermekeidnek. Fogadd magadhoz, nyiss ajtót neki kegyelmesen, és a te világosságod ragyogjon neki szüntelen.

Könyörgünk Hozzád magunkért, egész egyházadért. Kérünk, hogy a gyászmenet lehessen mindenek ellenére Krisztus feltámadásának hirdetőjévé. Vonj magadhoz minket, hogy keressük országodat, hogy az élő Krisztus evangéliuma legyen legfőbb kincsünk, hogy ellene állhassunk a gonosznak most és mindenkor.

Kérünk Urunk, hallgass meg minket! Ámen.

Ittzés János

Igehirdetés Ittzés Gábor temetésén Cellödömök, 2007. szeptember 29.

Azt pedig tudjuk, hogy akik Istent szeretik, azoknak minden javukra szolgál, azoknak, akiket elhatározása szerint elhívott.

Mit mondjunk tehát (akkor) erre? Ha Isten velünk, ki lehet ellenünk? Aki tulajdon Fiát nem kímélte, hanem mindnyájunkért odaadta, hogyne ajándékozna nekünk vele együtt mindent?

(Testvérek!) Meg vagyok győződve, hogy sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelmek, sem jelenvalók, sem eljövendők, sem hatalmak, sem magasság, sem mélység, sem semmiféle más teremtmény nem választhat el minket az Isten szeretetétől, amely megjelent Jézus Krisztusban, a mi Úrunkban.

(Róm 8,28.31-32.38-39)

Szeretteim! Gyászoló Gyülekezet!

Délelőtt a gyászistentiszteleten megemlékeztünk Ittzés Gábor evangélikus lelkész szolgálatáról, hálát adtunk érte, Jézus Krisztusról tanúskodó életéért. Az evangélium vigasztaló üzenetét hallottuk, és felismertük, hogy a nekünk gyászt és szomorúságot okozó, hozó eseményben nem történt más, *csak az*, hogy a jó Pásztor hazahívta szolgáját.

Itt a nyitott sír mellett különösképpen is a kísértések és a belülről támadó kétségek pergőtüzében áll hitünk. Most nem elhunyt Szerettünk, nem a hűségesen szolgáló, Jézusához ragaszkodó ember élete kerül mértékre. A mi hitünk méretik meg. Hogy amit elmondott s elmondtunk, amit tanúságtévő igehirdetéseiben hallottunk évtizedeken keresztül, ami – emberileg szólva – sokszor szerzett örömet és megnyugvást, az itt, ezen az órán is elegendőnek és megbízhatónak bizonyul-e? Mert ez az óra Isten igazságának az órája! Amikor mi vagyunk a megkérdezettek, és mi kerülünk szelíd és mégis kemény tekintetének vizslató sugarába. Hiszen itt kiderül, hogy aranymondások, kedves, sokszor meghatottan emlegetett igék kiállják-e a próbát.

Így kezdődött a felolvasott igeszakasz: *Akik Isten szeretik, azoknak minden javukra szolgál.* Valóban, Testvéreim? Valóban belülről fakadó tanúságtétel számon, szívünkben gyökerezve ez a mondat? Vagy csak kegyes tábla az ágy fölött? Arany-

ITTZÉS GÁBORRA EMLÉKEZÜNK

---

mondás, amit emlegetni jó, de amely nem éri el és nem nyugtatja meg szívünket? Nem könnyű szembeszállni, nem könnyű ellenállni a kísértésnek.

Valóban, igazán javára, javunkra szolgált édesapánk korai elvesztése – 1950 szeptember 6-án, amikor az érettségi vizsga izgalma belevágott a gyász fájdalma? Valóban javára, javunkra szolgált a hitnek, megbízhatóságnak megkérdőjelezése, hogy egyházunk javát akarja szolgálni? Valóban javára, javunkra szolgált, amikor újra és újra pörére vetkőzve állunk meg a szent Isten előtt, és érezzük, nincsen semmink, s koldusok vagyunk mindahányan? Hol van a mi javunk a betegségekben, gyászokban, amikor a már sírban fekvők koporsója mellett álltunk meg, amikor átértük azokat a terheket, hogy jó szándékaink, nemesnek gondolt elképzeléseink farkasindulatú testvérek szándékán hajótörést szenvedtek?

Testvéreim! Itt a nyitott sír mellett szívünket kérdezzük, hogy ne maradjon emlékezésünk könnyes óra gesztusa, hanem a hitet erősítő, Jézusunk erőterébe vonó és ott megtartó, irgalmas, hatalmas, szívünket elérő ajándékká legyen.

Testvéreim, Pál apostol is úgy szembesül Isten akaratával a szívében megszülető bizonyosságban, majd úgy osztja meg aggodalmait, gondjait, fájdalmait, félelmeit a levelet olvasó gyülekezettel és velünk is, érezhetjük, nincs helye itt a fölényes, magabiztos válasznak. Nem lehet könnyen kimondott mondatokkal e tehertől megszabadulni! Mert fájdalom, halál, veszteség és a gyász órája bizony így lesz számunkra igazi próbás óra. Testvéreim, hogy Pál apostol nem hivatkozik senki és semmi másra, apostoli tekintélyre, pásztori hűségre, sokat teljesítő, missziós tevékenységre, felépített, megalapozott gyülekezetek csodálatos gyümölcstermő életére, sikerrel megoldott konfliktusokra. Senkiről és semmiről nem tud a nehéz kérdés óráján, csak róla, Jézus Krisztusról! Itt a titok, ez vigasztalódásunk egyetlen lehetősége! Mert bár igaz, van okunk, jogunk, alapunk, hogy hálás szívvel mondjunk köszönetet Ittzés Gábor életéért és szolgálatáért, de ez mégis kevés. Egyedül az értünk meghalt és feltámadott Jézus Krisztus az a hatalmas és erő és Úr, aki legyőzi kétségeinket.

Igen, javunkra volt, mert próbatétel, betegség, hirtelen ránk törő gyász fájdalma is meggyőző kétkedő szívünket: egyedül Jézus Krisztusban van a mi reménységünk! Mert a feledékeny értelem, a történelem köde mindent beborít és eltakar. De ami Jézusban adatik, bár takarja föld, mégis az övé marad, aki hozzá érkezik! Ha meg is szakad a szívünk a búcsú óráján, mi nem úgy gyászolunk mint akiknek nincs reménységük (*1Thessz 4,13*), mert tudjuk, Jézus legyőzte a halált. Ezért hirdetem a halál öfelsége hatalmától megszeppent Szeretteimnek, saját szívemnek s nektek mindnyájatoknak, Testvéreim: meg vagyok győződve, mert meggyőződtem a Krisztus, hogy tőle senki és semmi nem ragadja el az övét! Ebben a reménységben búcsúzunk testvérünkötől, szerettünkötől, a lelkipásztortól, a teológustól, nemzedéke egyik meghatározó, fontos egyéniségétől. Mert tudjuk, hogy Jézusa uralkodik rajta, és megőrzi őt.

Kétségünk támadhat, vajon ez az üzenet, ajándék mindenkié-e. Hiszen még Pál apostol tanúságtétele is mintha a kétség utolsó kardvillanásával vágna éppen megnyugodni készülő gondolataink és szíveink közé: *azoknak szolgált minden a javára, akiket elhatározása szerint elhívott*. És itt a sír mellett, a saját halandóságunk páni félelmében támad a kétség utolsó rohama: én közéjük tartozom-e, te közéjük tarto-

zol-e? S megint csak Jézus! Nem a szívem mélységében, aggodalmaimban keresek választ, hanem egyedül őáltala és benne. Hiszem, hogy őérte és őáltala én is, te is, ti is, mi is elhívtottak vagyunk. Így vigasztal bennünket életben és halálban az evangélium Urának szava. Ebben a vigasztalásban megerősödik a szív. Ha *istenhozzádot* intünk is, tudjuk, hogy ez a búcsúintés már a jövő első mozdulata. Mert aki befogadja testvérünket, és őt szívében, emlékezetében őrzi, vár mindannyiunkat is.

Igen, ha szeretitek, szeretjük Jézust, akkor ez a fájdalom is javunkra szolgál. Mert meggyőz bennünket: egyedül ő a mi reménységünk. Ámen.

Jancsó Kálmánné

Búcsú Ittzés Gábortól

Fájdalmasan érintett a hír: Urunk hazahívta Ittzés Gábort.

Emlékszem, az első percek döbbenete után sorjázni kezdtek a már lassan-lassan múltba vesző emlékek, az az öt esztendő, amikor Isten akaratából munka- és szolgatársa lehettem iskolánk indulásában, arculatának kialakításában.

1991 tavasza óta vettem részt az óvoda és iskola újraindításának szervezésében, ezzel egy időben másik iskolában dolgoztam. Gábor ősszel lett igazgató lelkész, akkor kezdődtek lakásukon a megbeszélések, tervezetések. Eleinte külsőként segítettem, de mégis ezekből a tervezetésekből fakadt a hívás és a döntés: egész eddigi életem, hivatásomban elért eredményeim ezt a nehéz, de csodálatos feladatot, a leendő iskola, később az óvoda vezetését készítették elő.

Tapasztalt tanárként, vezetőként mint kezdő beiratkoztam Isten iskolájába, ahol Gábor lett a tanárom, mentorom, vezetőm. Bizalma, türelme, hite, tudása egyengette bukdácsoló lépteimet, Ő pedig a fenntartó gyülekezet megbízásából tanulta a szokatlan feladatot: őseink nyomán újra kellett éleszteni az evangélikus oktatást Győrben.

A készülődés izgalmi közepette mindig éreztük Urunk segítő szeretetét. Csak szemelgetve és kiragadva a torlódo emlékekből: a tanárok felvétele, az épület átvétele, a beiratkozás, nyár végén az első közös együttlét Sopronban a nevelőtestülettel, a szülői értekezlet a templomban, az első tanévnyitó, az iskola evangélikus arculatának kialakítása, a hagyománnyá érlelődő kezdeményezések, a gyors feljutás, a gimnázium indítása, az építkezés kezdetei... és folytathatnám.

Sokszor egy ember életében nincs annyi esemény, újdonság, öröm, mint abban a szép öt esztendőben. Ma már tudjuk, hogy munkánkon Isten áldása nyugodott, láthatjuk, hogy a mag jó talajba hullott, kihajtott a vetés.

Egy alkalommal Gábor a felnőttek „hittanóráján” a Jelenések könyvét magyarázta. Különösen az utolsó fejezetből a következő igét kaptam: „Így szól, aki ezekről bizonyosságot tesz: 'Bizony hamar eljövök'. Ámen. Jöjj, Uram, Jézus!” (Jel 22,20)

Búcsúzom Ittzés Gábortól, megköszönve mindazt, amit kaptam, kaptunk tőle. Isten velünk, viszontlátásra!

Isó Dorottya

Ámde Krisztus feltámadt!

Ittzés Gábor 1932-2007.

A bénult, néma csöndből, melyet Gábor bácsi halálának híre keltett bennem, csak nehezen és nagyon-nagyon lassan jönnek elő a gondolatok. Hány éve is ismerem őt? Immár 23 éve. Amikor 1984-ben a Nyílt levél megjelenése után gyakran ellátogatott Hévizgyörkre, és egy alkalommal én nyitottam neki ajtót.

Attól kezdve egy szelíd, halk hangú, kristálytisza teológiai gondolkodású harcostársat ismertem meg benne, aki vállalta a kemény küzdelmet Dóka Zoltán mellett, mert egyházunk megújulásának ügyét mindennél fontosabbnak tartotta. Mint Luther és Melancthon – úgy álltak ők ketten egymás mellett, vállalva a küzdelemben.

A Nyílt levél kapcsán kibontakozó testvéri közösség első ülésén ő tartja az egyik bevezető előadást. (in: Keresztyén Igazság 3. szám 14. oldal) A közösség által közölt Testvéri Szó egyik megfogalmazója és aláírója. Az egyházvezetés által megfogalmazott, finom csúsztatásokat rejtő közös nyilatkozatnak buktatóit felismerve – nem írja alá a nyilatkozatot. (in: Keresztyén Igazság 72. szám 45. oldal) Tevékeny részese a Javaslatoknak s a Kiáltó Szónak, alapító tagja az Ordass Lajos Baráti Körnek, és kezdettől fogva (1989-től) tag a Baráti Kör független teológiai és kritikai lapjának, a Keresztyén Igazság új folyamának szerkesztőbizottságában. 1997-ben id. Kende Györgytől veszi át a felelős szerkesztő feladatát, s most, 2007. szeptemberének elején, mielőtt kórházba kerül, még a folyóirat őszi számát készíti.

Gábor bácsi önmagáról nem szívesen beszélt. Nem szeretett a középpontban lenni. Szerénységét mutatja, hogy aranydiplomásként életútjának egyes állomásait vázlatyszerűen írja le anélkül, hogy gondolatokat, érzéseket, megjegyzéseket fűzne az egyes eseményekhez.

Én is jobbára mások elmondásából tudtam meg, hogy lelkészcsaládból származik, hogy Celldömölkön szentelték lelkésszé, s hogy lelkési pályafutásának állomásai Sárbogárd, Tordas, Celldömölk, Komárom gyülekezetein keresztül vezettek a győr-nádorvárosi lelkési szolgálatig.

S talán éppen ez a szerénység az oka, hogy családi otthonába mindig nagyon jó volt belépni. Megtiszteltetést is éreztem, hogy Gábor bácsi és felesége, Ili néni ajtót nyitnak nekem, de mindezen túl, beszélgetéseink baráti légköre, a szeretetteljes bizalom, a kedves érdeklődés, melyek meghatározták együttléteinket, mindig újra felkeltették bennem a vágyat: de jó lesz, ha ismét találkozunk, ha ismét bekopogtathatok hozzájuk.

Ezeken az alkalmakon szóba került a család: a három gyermek (Nóra, András, Gábor) és az unokák, akik sokszor meglátogatták és sok örömmel ajándékozták meg a nagyszülőket. Ezeken az alkalmakon szóba kerültek teológiai kérdések, de egyházunk jelenének és közelmúltjának eseményei is. Felejthetetlen - de sajnos már csak emlék -, ahogyan Gábor bácsi megtömkölte a pipáját, leült és figyelmesen hallgatott, kérdezett, tanácsolt és javasolt....

Teológiai gondolkodását a biblikus lutheri teológia határozta meg. „Egyre jobban fel kellene újra fedeznünk és meg kellene becsülnünk egyházunk páli-lutheri teológiai örökségét” - vallja. (in: Keresztyén Igazság 67. szám 26. oldal)

Ennek jegyében születnek tanulmányai, melyekből számtalan megjelenik a Keresztyén Igazságban. Különösen is foglalkoztatja a lutheri két birodalom tanítása, a coram Deo és a coram hominibus közötti különbségtétel. Bírálja a diakóniai teológiát, s ennek kapcsán megjelenik tanulmányaiban a καιρος (kairosz) fogalma, mint az Istentől kapott és felismert vagy éppen elmulasztott alkalom a cselekvésre.

Gábor bácsi teológiai látására nagy hatással volt Werner Elert, akit a leglutheránusabb teológusnak nevez (in: Keresztyén Igazság 67. szám 3. oldal), s akinek írásait maga is fordítja, ismerteti a folyóiratban. (in: Keresztyén Igazság 22-23-24. és 73. számok)

A lutheri teológia jegyében vállalja a hitoktató képzés beindítását, megszervezését Győrben, és végzi másfél évtizeden át id. Magassy Sándorral együtt. Ezért vállalja egyházkerületében a pedagógusok által létrehozott Luther-olvasókör vezetését.

Gábor bácsi hirtelen távozása nagy űrt hagyott maga után. Kérdések sokasága záporoz a fejünkben. Hiányozni fog családjának, szerkesztőtársainak, hiányozni fog felkészültsége és munkája a Keresztyén Igazság készítésében, hiányozni fog mindannyiunknak, akik ismertük és szerettük őt. De tudom, hogy Gábor bácsi, – ha itt lenne –, Krisztusra mutatna, aki feltámadt, aki legyőzte a halált.

Ezért Gábor bácsi egyik húsvéti igehirdetésének szavai, bizonyoságtévő tanúszkodása adjanak nekünk vigasztalást és kitartó hitet a búcsúzás napjaiban: „Jézus feltámasztása azonban – túl azon, hogy Isten igenje arra, ami ott a kereszten történt – a jövő záloga is. Nem a halálé és elmúlásé az utolsó szó, hanem Istené. Nem az élet erősebb a halálnál, hanem az élet Ura, Isten. A feltámadott Jézus, az „első zsenge a halottak közül” - ma így mondhatnánk: a prototípus, a modell – azt hirdeti, hogy Isten végső terve az emberrel nem a halál, hanem az élet. Amikor elcsüggeszt vagy letaglóz, hogy „minden elmúlik egyszer...”, ez lehet a reménységünk: Isten gondolata felőlünk nem a halál, hanem az élet. ... Csak rá kell hagyatkoznunk a bizonyoságtévő tanúk (!) tanúskodására. S közben személyesen megtapasztalhatjuk annak hatalmát, aki a Megfeszítettet feltámasztotta, aki a kételkedő tanítványokat meggyőzte, aki a Krisztus-üldöző Sault Pál apostollá formálta, s aki a mi – Krisztus nélkül üres – szívünket is meg tudja tölteni a húsvéti hit boldog bizonyosságával.” (in: Keresztyén Igazság 29. szám 3-4. oldal)

ITTZÉS GÁBORRA EMLÉKEZÜNK

Elhunyt főszervezőinkre, Ittzés Gáborra történő megenlékezést – eddig még nyomtatásban meg nem jelent – igehirdetéseivel, illetve előadásával folytatjuk.

Közöljük a komáromi gyülekezetbe történt beiktatása alkalmával elhangzott beköszöntő igehirdetését. Figyelemreméltó, hogy Józsa Márton ugyanezzel a ígével áldotta meg őket esküvőjük alkalmával. Ugyancsak ezt a jézusi mondatot olvashattuk Ittzés Gábor gyászjelentésén is.

Ezután következik néhai főszervezőinknek az egyházmegyei LMK ülésén elmondott egyik áhítata. Ez volt első hivatalos megszólalása az 1970. március 3-i ülés után, amikor is az egyházmegye lelkészeinek Ordass püspök elítélését célzó szavazásban kellett részt venniük. Ittzés Gábor "nem"-mel szavazott.

Közöljük Ittzés Gábornak a LMK 1969-es kötelező témájáról elhangzott dolgozatát. A dolgozat egyik-másik megállapításán – tekintve a közben elhunyt közel negyven esztendő távlatát is – bizonytalannal lehet vitatkoznunk, ám annak minden sora bizonyítja a szerző őszinte törekvését a Szentírás igazságának megragadására, s annak legteljesebb kifejezésére. Ugyancsak örvendetes észrevenniünk és szóvá tenniünk azt, hogy Ittzés Gábor egyszerre volt elmélyült tudós teológus, s igényes igehirdető, „az igazi teológus-lelkész egyházunkban”, ahogyan ezt ifj. Fabiny Tibor írta róla a minap a Keresztyén Igazság 2007. nyári számában, amikor 75. születésnapja alkalmával mindnyájunk nevében köszöntötte. Ezután következik Karner Károly ny. professzor két levele, – (ezekről bővebbet a dolgozat után!) – s végül Ittzés Gábor fontosabb írásainak bibliográfiája.

Ittzés Gábor beköszöntő igehirdetése a komáromi gyülekezetben

- 1968. november 10 -

*Jézus mondja: „... azért jöttem, hogy
életük legyen és bővítsék.”
(Jn 10, 10/b)*

Ünneplő Gyülekezet, szeretett Testvéreim!

Egymásra talált gyülekezetnek és pásztornak szól ma ezen az ígéretes ígén keresztül Jézusnak, a jó Pásztornak a szava.

Rá figyelve mindenekelőtt emlékezésre indít most az alkalom.

Azokra a pásztorokra gondolok, akik előttem ennek a gyülekezetnek erről a szószékről a pásztor Jézus üzenetét hirdették, akik azért tusakodtak, hogy prédikációjukban valóban Jézus szava szólaljon meg, s akiknek sorába most én is beállok. S azokra a pásztorokra gondolok, akiknek szolgálatán, szeretetén keresztül - keresztiségetől kezdve, diákéveimen s eddigi szolgálatom idején keresztül egészen a mai napig - engemet magamat keresett és vezetgetett a pásztor Jézus. Legyen áldott a legfőbb Pásztor, hogy gondja van az övéire!

De emlékezésre indít ennek az ígének a fényében a mai nap dátuma is.

485 esztendővel ezelőtt ezen a napon született reformátorunk. Az, amit az egyház Ura 1517. október 31-én rajta keresztül kezdett el, a reformáció tulajdonképpen Luther pásztori felelősségéből fakadt és indult útjára. Legyen áldott a legfőbb Pásztor, hogy megtisztítja és vezeti az ő nyáját!

Ezen a régi egyháztörténeti eseményen túl azonban van a mai napnak egy egészen személyes vonatkozása is a számomra. Édesapám, a Győr-nádorvárosi gyülekezet egykori lelkésze is, akit az itt ülők közül komáromiak és celldömölkiek is sokan ismertek, ezen a napon született, s még csak 64 éves lenne, ha közel 20 évvel ezelőtt el nem ragadta volna közülünk a gyors halál. Áldom érte a legfőbb Pásztort, s az a könyörgésem, adjon nekem is olyan hűséget, mint amilyenel ő gondozta a rábízott nyáját!

Testvéreim! A jó Pásztor Jézus szava ez az ige, s benne életet, bővülködő életet ígér övéinek. Ígérete pedig éppen azokon a pontokon keres és szólít meg bennünket, amelyeken életünk a legmélyebb ínségben van.

1. A jó Pásztor Jézus meg akar gazdagítani bennünket a bizodalmas hitben.

Jézus szerint ez életünk alfája és ómegája, legdöntőbb kérdése, s vajon nem éppen ebben vagyunk-e leginkább csődben? Persze, könnyű lenne a külső körülményeket okolni, s mi meg is tesszük ezt: a világ, amelyben élünk, a légkör, amely körülvesz bennünket, a hétköznapijaink és ünnepeink állandó hajszolettsága, rohanása és ezer más ok ingat meg bennünket a hitben. Csak éppen azt nem akarjuk elismerni, hogy a baj gyökere valójában nem rajtunk kívül, másokban vagy életünk külső körülményeiben, hanem a mi állhatatlan, Jézustól könnyen elszakadó szívünkben van. Pedig valójában ezzel is úgy áll a helyzet, mint a sokat emlegetett, közmondásos alkalommal és tolvajjal: az alkalom azért tud belőlünk tolvajt csinálni, mert bennünk van a tolvaj természet. Hiteltelenné, Jézussal szemben bizalmatlanná nem a külső körülmények, a szívünk tesz bennünket.

Egyetlen erő, egyetlen hatalom van, ami nagyobb ennél: a jó Pásztor Jézus irgalmas szeretete, vétkeinket, gyarlóságainkat, bizalmatlanságunkat, hitetlenségünket legyőző, elfedező kegyelme. S Ő ezzel jön most közénk, ezzel keres és ezzel ölel magához. Szeretetével jön, pásztori szívvel és pásztori szóval, hogy elűzze kétkezdésünket, leküzdje bizalmatlanságunkat, hogy életünk nyomorúságos mélységeiből felemeljen és megtartsa bennünket. Életét adta értünk, hogy szeretetét megmutassa, hogy szeretete felől meggyőzzön, s így bizodalmas hitre indítson.

2. A jó Pásztor Jézus azután meg akar gazdagítani bennünket a szolgáló szeretetben is.

Aligha lehet tagadni, hogy életünk ínséges mélységben van etekintetben is. Szeretetlen önzés és hatalmaskodó uralkodni vágyás mérgezi életünket. Megromlott emberi kapcsolataink, az egyik vagy mindkét házastárs parancsolgatása, uralkodni akarása miatt pokollá lett családi életek, túrhetetlenné és elviselhetetlenné lett munkatársi kapcsolatok jelzik, hogy hogyan jut csődbe életünk a szolgáló szeretet készsége nélkül.

A nem uralkodásra, hanem szolgálatra jött pásztor Jézus tanít ma szolgáló szeretetre igéjével bennünket. Ő előttünk járta ezt az utat, s egyháza - ma talán sokkal inkább, mint korábban bármikor - Tőle tanulja: útja a világban csak Ura nyomdokán, a szolgáló szeretet ösvényén vezethet. Hol visz ez az út? Néhány héttel ezelőtt, amikor még mint helyettes lelkész amolyan „előzetes”, „feltételes” munkatervet készítettem a gyülekezet következő esztendőjére, azt írtam - mottóként, „belső célként” - a munkaprogram elejére: meg kell tanulnunk, komolyan kell vennünk, hogy gyülekezet nélkül nincsen keresztyén élet, de a gyülekezet és gyülekezet

ITTZÉS GÁBORRA EMLÉKEZÜNK

---

alkalmi a hétköznapijaink keresztyénségéért vannak. A hétköznapiok keresztyénségéért! Mert nem templomok és imaházak falai között, istentisztelet csendes vagy ünnepi óráin kell a pásztor Jézust a szolgáló szeretetben követnünk, hanem otthonainkban és munkahelyünkön, családjaink tagjai és munkatársaink, barátaink és ellenségeink, szimpatikus vagy ellenszenves emberek között. Úgy, hogy szájunk gorombaság helyett jó szót szól, hogy ütésre emelt kezünk simogatásra mozdul, hogy hanyag lustaság helyett becsületes igyekezetet visz, lendít a munkában. Az ünnepeknek az a természete, hogy elmúlnak. Elmúlik ez az ünnepi óra, ez az ünnepnapi is. Segítsen bennünket az előttünk járó Pásztor az ünnepet felváltó hétköznapiokon szolgáló szeretetre!

3. *A jó Pásztor Jézus végül meg akar gazdagítani bennünket az élő reménységben.*

Világunkra, korunkra ráillik a szó: reménység világa, reménység kora. Hiszen éppen századunkban nyíltak hatalmas távlatok, reményt keltő távlatok az emberiség előtt, olyanok, amelyeket azelőtt még sejteni sem lehetett. De úgy igaz, hogy a mi emberi reménységeinket sokszor nagyon félelmetes veszedelmek felhőinek árnyéka borítja be. Nemcsak egy gazdagodó, fejlődő emberibb élet reménysége, hanem egy mindent pusztulással fenyegető háború, az atomhalál borzalma is ott él a szívekben. Keresztyén reménységünk ezen túl tekint a pásztor Jézusra, aki halálra adta magát, de feltámadott és él. Ő vezet bennünket és áll ott utunk végén. Érette lehet jó reménységünk a világ felől: nem egyszerűen egy szörnyű világkatasztrófa felé tart az emberiség, hanem azon keresztül vagy anélkül, de Jézus felé. Egyéni életünkre nézve is Ő ad jó reménységet: nem egyszerűen a halál, koporsó és sír vár reánk. Jézus van sorsunknak végén. S az egyház és gyülekezet jövője felől is Ő biztathat reménységre. A keresztyéneket ma világszerte izgatja a kérdés, az egyház, a gyülekezet holnapjának kérdése. Jézusért lehet jó reménységünk a világ keresztyénségének s benne a mi kis, magyarországi evangélikus egyházunknak jövője, - az olyan nagy gyülekezetnek, mint a celledömölki, s az olyan kicsiknek, mint a komáromi - a jövője felől is. A jó Pásztor Jézus azt ígérte, Ő megőrzi, megtartja az ő népét! Vele és érette élhetünk jó reménységben!

Egymásra talált gyülekezetnek és pásztorának szólt ma ezen az igen keresztül Jézusnak, a jó Pásztorának szava. Benne életet, bővülő életet ígért övéinek, nekünk. Bizodalmas hitben, szolgáló szeretetben, élő reménységben bővülő életet! Ígéretes ige! Jézusért!

Amen.

Ha igaz a te hited és a te bizodalmad, igaz a te Istened is;
ahol viszont téves és hamis a bizodalom, ott nincs az
igaz Isten sem. Mert a kettő: hit és Isten összetartozik.
Mondom tehát: amire szívedet hagyod és bízod,
valójában az a te Istened.

(Luther Márton, Nagy Káté, Az első parancsolat)

Ittzés Gábor áhítata a Fejér-Komáromi Evangélikus
Egyházmegye Lelkeszi Munkaközösségének ülésén,
Budapesten, 1970. november 5-én*

Jézus mondja:
„Ha megmaradtok az én beszédemben,
bizonytal az én tanítványaim vagytok.”
(Jn 8,31)

Kedves Testvéreim!

A permanenciában lételem – Jézus szavával szólva – a „megmaradás” az élet döntő kérdése.

Az úrkutatásban sokszor azon fordul meg minden, hogy megmarad-e a rádió-összeköttetés az úrhajó és a földi irányító központ között. Katasztrófális következményei lehetnek, ha megszakad ez a kapcsolat.

A politikában is óriási a jelentősége annak, ha a nagyhatalmak, sokszor a szembenálló felek megmaradnak-e a tárgyaló asztal mellett. Népek, sőt az emberiség sorsának alakulása függhet ezen. Gondoljunk az ún. „forró drótra”!

Vagy a házasságban: két ember, sőt egy egész család boldogsága múlik azon, hogy a házastársak megmaradnak-e a naponként megújuló, megfrissülő szeretetben, hűségben.

S lehetne a sort folytatni tovább...

Jézus szerint tanítványságunk, keresztyénségünk döntő kérdése is a megmaradás; hogy megmaradjunk Őbenne, az ő igéjében.

Itt nincs vagy-vagy, nincs semmi bizonytalanság! Egyértelmű és abszolút igényű mondat ez: „Ha megmaradtok az én beszédemben, bizonytal az én tanítványaim vagytok”. Csak és csakis így lehetek tanítványa! Sehogy másképp’!

Egy, a fizikából vett képpel élve: ha életem rezonál Jézus beszédére, igéjére. Más szóval: ha Jézus üzenete tovább rezeg szavaimban, tetteimben, mozdulataimban, – még életerzésemben és mentalitásomban is. Ilyen hétköznapi dolgokról van szó: hogy ütésre emelt kezem tudjon simogatásra mozdulni; hogy gorombaságra nyíló szám tudjon szelíden szólni; hogy hazugságra forduló nyelvem igaz szót formáljon; hogy gyűlölködésre kész szívemben megbocsátás szülessék.

Tanítványságom csődje és szolgálatom csődje lesz, ha nincs meg ez a permanencia, ha megszakad a kontaktus, ha életem nem rezonál Jézus szavára, ha nem rezeg tovább bennem az ő igéje. Mert nincs vagy-vagy, esetleg vagy talán! Egyértelmű és abszolút igényű mondat ez: „Ha megmaradtok az én beszédemben, bizonytal az én tanítványaim vagytok”. Csak és csakis így lehetek tanítványa! Sehogy másképp’!

Ezt a vétkeim miatt félelmetessé váló mondatot azonban az a Jézus mondta, ezzel az igével az a Jézus keres bennünket, aki azt ígérte tanítványainak: én veletek vagyok, veletek maradok a világ végezetéig! S Ő ígéreteit megtartó Úr! Ma is, az én számomra is. Hát én se szakadjak el Tőle! Maradjak meg beszédében! – Ámen.

* EOL. ÉEEK. 81. doboz

Ittzés Gábor

Fundamentalizmus és álmodernség a feltámadás mai prédikálásában¹

„Az utolsó évtizedek teológiája kényelmes otthonában, amelybe az első világháború végét követő krízisnek és általános ziláltságnak hála – került, anélkül, hogy kívülről bármi is zavarná, jó munkát végezhetett. Az igehirdető munkamezeje azonban a házon kívül kellene, hogy legyen, szavának világban kellene hangoznia a helyi gyülekezet emberi életében és sodrában, a nagyon is földi falusi közösségekben, ott, ahol könyvek és 'nézetek' csak alig hagyhatnak nyomot. A prédikáció szavai annak lényege szerint egy olyan ügyről szóló szavak, amely *megtörtént*. Ez már a prédikáció fogalmában is benne van, hiszen az heroldhír; s így minden igehirdetőnek a prédikáció pillanatában éreznie kell a ténykérdés /Faktizitätsfrage/ terhét. Lehetetlen ezt a kérdést kikerülni, hiszen ez azt jelentené, hogy magát a prédikációt akarná az ember kikerülni, és helyette előadást, vallásos előadást vagy teológiai felolvasást akarna tartani. – Ha azonban az ember a quaestio facti-t veti fel, akkor ez a kérdés, nagyban nézve, annak, aki a prédikálást élethivatásként vállalta, a *Krisztus feltámadásának* tényszerűségére vonatkozó kérdést jelenti.”

Gustaf Wingren írja ezeket a sorokat homiletikájának „Halál és feltámadás” c. fejezetében.² S amikor most mi a feltámadás mai prédikálásának mai kérdésével mint igehirdetők foglalkozunk, – úgy gondolom – nagy egyetértéssel hallgatjuk ezeket a mondatokat. Azt azonban nem árt megkérdezni önmagunktól és tisztázni önmagunkkal, hogy az előbbi idézetben minek szól egyetértésünk és milyen motivációja van; hogy milyen forrásokból, milyen alapállásból fakad. Ugyanis ha ennek utána gondolunk, talán nagyon hamar kiderül, hogy helyeslésünk mögött egyrészt az igehirdetői szolgálat és a teológiai munka elválasztása, sőt éles szembeállítás, másrészt a „ténykérdésnek” egy nem is biztos, hogy helyes értelmezése húzódik meg.

Úgy vélem, sosem szabad elfelejtenünk, hogy mi nem egyszerűen „csak” az ige hirdetésére, hanem ettől elválaszthatatlanul a teológia tudományának művelésére is el vagyunk kötelezve. Az már aztán más kérdés, hogy gyülekezeti szolgálatban álló lelkészeknek ez – több okból – ritkán sikerül „professzori szinten”, de a dolog lényegén, az elkötelezés tényén ez nem változtat. A teológiai munka pedig mindig kritikai munka is. Ezt a kritikai teológiai munkát provokálja dolgozatunk címe, amikor (implicite) két irányban is elhatárolja a feltámadás mai prédikálását. Közben kifejezésre jut benne az a felismerés is, hogy prédikálásunk mögött mindig valamilyen teológiai alapállás húzódik meg. A kérdés csak az, hogy jó vagy rossz-e ez a teológia. S az előbbiekre gondolva, tulajdonképpen nem is az a probléma, hogy végzünk-e teológiai munkát, hanem hogy jól vagy rosszul végezzük-e, s hogy az eredménye jó vagy rossz lesz-e. Témánkkal kapcsolatban ez közelebről azt jelenti,

¹ Az 1969. évi LMK kötelező téma. Elhangzott a Fejér-Komáromi Evangélikus Egyházmegye LMK üülésén, Bokodon, 1969. szeptember 11-én.

² G. Wingren: Die Predigt, 157-158. lpk.

hogy prédikálásunkat meghatározza például kinyilatkoztatás-értelmezésünk, biblia-szemléletünk, s ezzel kapcsolatban Jézus feltámadásával kapcsolatos teológiai látásunk.

I.

Munkánkat a címben megjelölt két fogalom (fundamentalizmus, álmodernség) értelmének tisztázásával kell kezdenünk.

1. „A fundamentalizmus egy, a protestantizmus történetében ismételtelen jelentkező kísérletnek jellegzetesen amerikai formája (eine amerikanische Ausprägung), amelynek célja, hogy a bibliai üdvösség-hitet a liberális teológiával szemben a Szentírás verbálinspirációjához való visszatérésén keresztül megőrizze, és a közélet szekularizációjával szemben hatást gyakoroljon. A minden felekezet szigorúan bibliai hitű lelkészei és laikusai által képviselt mozgalom a 19. század végén kezdődött, de szélesebb körben csak egy 1910-ben megjelent, közel 3 milliós példányszámú, 12 kötetes kiadványsorozat – „The Fundamentals: A Testimony to the Truth” nyomán fejtette ki hatását. Ezekben az iratokban a természettudományt és a bibliakritikát tették felelőssé az újkor elkeresztényíetlenedéséért és a teológiában jelentkező „modernizmussal” a fundamentalizmus „Öt pont”-ját állították szembe: a Biblia abszolút tévedhetetlensége minden területen, a szűztől születés, a helyettes engesztelő áldozat, a testi feltámadás és Krisztus visszajövele... – Fundamentalisztikus befolyások az ifjú egyházak területein, a missziói munkában és az európai egyházakban is megállapíthatók...”³ Az USA egyes területein ez a felfogás olyan erősnek bizonyult, hogy még az állami életre is hatással volt. Így például ennek következtében tiltották be négy államban törvénnyel a darwini származásemélet iskolai tanítását.⁴ Megemlíthetjük azt is, hogy a fundamentalisták szemben állnak az Egyházak Világtanácsával is; részben fundamentalizmusuk miatt, részben pedig azért, mert a világszervezetet kommunista befolyásolással vádolják. – Fundamentalista hatást lehet bizonyos értelemben látni a „Kein anderes evangelium!” jelszavát zászlajára író úgynevezett dortmundi mozgalomban is.⁵

A szót már tágabb, illetve általánosabb értelemben véve fundamentalizmuson azt a teológiai álláspontot érthetjük, amelyik a verbális inspiráció szemléletével közeledik a Szentíráshoz, s eközben elfeledkezik arról, hogy hitünk alapja nem egyszerűen a Szentírás mint történetileg (egzakt módon) hitelesített és minden tekintetben (!) tévedhetetlen dokumentum, hanem Jézus Krisztus, akit az Irás hirdet, de aki egyúttal fölötté áll az Írásnak. Ebben, tudni illik a verbális inspirációt valló álláspontjában van a fundamentalizmus jellegzetes történetietlensége, amennyiben egyszerűen nem vesz tudomást arról, amit a Szentírás könyveinek és egészének keletkezésével kapcsolatban is az „emberi oldal”-ként szoktunk emlegetni. Pedig ennek, tudniillik az úgynevezett emberi oldalnak a tudatosítása biblia-szemléletünkben elsősorban a történeti tényező komolyan vételét jelenti. (Beleértve a tradíció-,

³ Evangelisches Kirchenlexikon, 1407-1408. hasáb

⁴ Lásd az 1925-ös hírhedt daytoni „majom-per”! - V.ö. az „Aki szelet vett” c. amerikai filmet!

⁵ V.ö. ehhez Groó Gyula cikksorozatát - „Harc a Biblia körül” - az Evangélikus Élet 1967. évi 19, 20, 21, 24 és 25. számaiban!

a redakció- és a kánon-történetet is.) Az „emberi oldal” komolyan vétele teológiai kérdés is, hiszen átfogó értelemben a Biblia keletkezésének emberi, történeti oldala is beletartozik az inkarnáció titokzatos csodájába.

Ha mármost a feltámadás kérdésére gondolunk, nyilvánvalóan a fundamentalizmus nyomait kell felfedeznünk minden olyan vélekedésben, amelyik a feltámadott Jézusba vetett hitünket az üres sírról, a Feltámadott megjelenéseiről szóló evangéliumi tudósítások történeti megbízhatóságára alapítja, s ilyen módon a hitet megfosztja igazi forrásától, a kinyilatkoztatástól, és végső konzekvenciájában szinte „elhívessé” degradálja.

Éppen ebben van a fundamentalizmusnak, s minden vele rokon felfogásnak – szinte így mondhatnánk – a tragikumja. Miközben ugyanis a Szentírással kapcsolatban a „legszentebb” szándék vezeti, elvétí a célt, s az, amihez még mindig görcsös merevséggel ragaszkodik, már régen nem az, mint amihez ragaszkodni szeretne, és – mondjuk inkább így: Akihez – ragaszkodnia kellene.

2. Most pedig nézzük a másik fogalmat! „Álmodernség”, – ezzel a szóval a téma kitzői (az OLMK témák irányelveinek tanúsága szerint) a Schleiermacherrel kezdődő, majd a liberalizmusba torkolló úgynevezett „modern teológia mai képviselőire, tehát a kerymatikus és egzisztencialista irányzatra, az úgynevezett Bultmann-iskolára céloznak. Ha azonban egyszerűen csak az „álmodern” szó kategorikusan elmarasztaló hangsúlyára figyelünk, és eltekintünk a szóban rejlő teológiatörténeti célzás pontatlanságától, illetve félreérthetőségétől, akkor azt a kérdést kell feltennünk, hogy indokolt-e minden további nélkül ez az egyértelmű helytelenítés és elutasítás. Ha a Bultmann által felvetett probléma igazságtartalmát meglátjuk, ha a bibliakritika, közelebbről a formatörténeti vizsgálódás sok, kétségtelenül kényszerítő erejű megállapítására figyelünk, s nem utolsó sorban Bultmann szándékának őszinte becsületességére gondolunk, korántsem szabad őt egyértelműen elmarasztalnunk. Ennek ellenére azonban szólnunk kell arról is, amiben nem tudunk egyetérteni Bultmann álláspontjával. Feltételezve a Lelkipásztornak a Bultmann-kérdéssel kapcsolatos cikkei ismeretét, kritikánkat röviden a következőkben foglalhatjuk össze:

Elsősorban az látszik kérdésesnek, hogy az Újtestámentum (továbbiakban: ÚT), illetve az ÚT nyelve olyan értelemben mitológikus-e, mint ahogyan azt Bultmann érti. Pontosabban, hogy az ÚT, illetve az ÚT mondanivalójának létrejöttét Bultmann jól érti-e. Szerinte ugyanis már az ÚT keletkezésében, helyesebben az ÚT -i kérés megfogalmazásában az a tendencia érvényesül, hogy korának mitológikus nyelvén, annak kifejezési eszközeivel az emberi egzisztenciának egy fajta értelmezését adja. Az e célra felhasznált mitológikus formanyelvet az ÚT részben a zsidó apokaliptikából, részben a gnózis megváltás-mítoszából vette. „A mítosz tulajdonképpen értelme (pedig) nem az, hogy objektív világképet adjon; benne inkább az jut kifejezésre, hogy az ember hogyan érti magát a maga világában; a mítoszt (tehát) nem kozmológikusan, hanem antropológikusan, – jobb kifejezéssel: egzisztenciálisan kell interpretálni.”⁶ A kérdés tehát itt az, hogy Bultmann - a tanulmányában kifejtett koncepcióval - jól, helyesen érti és értelmezi-e az ÚT

---

⁶ Bultmann: Neues Testament und Mythologie, magyar fordítás, 6.lp.

„keletkezésének” lényegét, s így magát az ÚT-ot. Az ÚT-ban, vagy talán pontosabban az ÚT „mögött” ott lévő – „alap-valóság” ugyanis nem egy bizonyos emberi létértelmezés vagy eszme (még ha Istentől eredően is), amely sajátos kortörténeti adottságai között fejeződött ki az ÚT irataiban, hanem Istennek a (történeti) Jézusban, pontosabban a keresztfeszített és feltámasztott Jézus Krisztusban üdvösségünkre véghezvitt cselekedete. Nem szabad elfejtenünk, hogy maga az ÚT is így érti önmagát, önmaga eredetét, illetve keletkezésének kiindulópontját.

Ezzel azonban már el is érkeztünk a probléma másik oldalához. Mert az ugyan kétségtelen, hogy Bultmann a maga koncepciójához következetesen ragaszkodva állítja fel az egzisztenciális interpretáció követelményét. S az is nyilvánvaló, hogy ez az egzisztenciális interpretáció sok mindent igen frissen, elevenen tud megszólaltatni az ÚT üzenetéből,⁷ mégis azt kell mondanunk, hogy éppen téves kiindulópontja miatt nem tekinthető egyszerűen az ÚT adekvát interpretációjának. „Gloege (éppen ezért) joggal állítja szembe Bultmann antropológikus existenciális Interpretation-jával Luther *krisztocentrikus interpretációját mint hermeneutikai alapelvet*: az evangéliumban nem arról való szó, hogyan fejeződik ki az emberi egzisztencia a „mítosz”-ban, hanem a kérygma arról az isteni cselekedetről tesz tanúbizonyosságot, amely valóságos és adott bűnös emberi egzisztenciánkat kiszabadítja a bűn hatalmából, és szabaddá teszi Isten szolgálata számára.”⁸

A legújabb kori teológia-történetben a „mitológiátlanítás” és az „egzisztenciális interpretáció” mellett az úgynevezett „kérygma-teológia” fogalma az, ami Bultmann nevéhez leginkább hozzákapcsolódott. Erről is szólnunk kell tehát.

Újszövetségi teológiája legelejen írja Bultmann: „Jézus igehirdetése az ÚT teológiájának előfeltételeihez tartozik, nem pedig egy része annak. Mert az ÚT teológiája azoknak a gondolatoknak a kifejtése, amelyekben a keresztyén hit biztosítja a maga számára tárgyát, alapját és konzekvenciáit. Keresztyén hit azonban csak azóta van, amióta keresztyén kérygma van, vagyis kérygma, amely Jézus Krisztust mint Isten eszkatalógikus üdvítettét hirdeti, és pedig Jézus Krisztust, a megfeszített és feltámasztottat. Ez csak az ősgyülekezet kérygmájában történik meg, nem pedig már a történeti Jézus igehirdetésében, ha a gyülekezet az arról szóló tudósításba saját kérygmájának sokféle motívumát bele is vonta. Csak az ősgyülekezet kérygmájával kezdődik tehát a teológiai gondolkodás, kezdődik az ÚT teológiája. Történeti előfeltételeihez tartozik természetesen Jézus fellépése és igehirdetése is; és ebben az értelemben kell Jézus igehirdetését az újszövetségi teológia előadásába belevonni.”⁹

Ez az itt említett ősgyülekezeti kérygma Bultmann (és Fr. Gogarten) egész teológiai gondolkodásában döntő szerepet játszik. Szerint az ÚT-ban ezzel a kérygmával van dolgunk, az ősgyülekezet Krisztus-bizonyoságtételével, a prédikált Krisztussal. S nekünk nemcsak hogy nem kell, de nem is lehet és nem is szabad megpróbálni e mögé az ősgyülekezeti kérygma „mögé” kerülni. - Martin Kählerrel, akiktől a kérygmateológia alapgondolata származik,¹⁰ a bibliai Krisztus képzetét még nem

⁷ V.ö. Karner: A Bultmann-kérdés, Lelkipásztor, 1955. 1.sz. 12. lp.

⁸ Karner, i.m. 12. lp. - V.ö. Gloege: Mythologie und Luthertum!

⁹ Bultmann: Theologie des Neuen Testaments, 1. k. lpk.

¹⁰ Der sogenannte historische Jesus und der geschichtliche, biblische Christus

szakította el a történeti Jézustól. Bultmann azonban olyan radikálisan alkalmazza a kérygma gondolatát, hogy az teljesen elnyomja a történeti Jézus alakját, képét.

Nyilvánvaló, hogy ez a Bultmann által képviselt kérygmateológiai szemlélet a legszorosabb összefüggésben van az általa kifejtett egzisztenciális interpretáció gondolatával. És nyilvánvaló az is, hogy viszont szöges ellentétben áll azzal a nálunk főleg Stauffer nevével és munkásságával kapcsolatban ismert irányzattal, amely nemcsak hogy nem tartja irrelevánsnak a Jézus élete kutatást, hanem komoly eredmények reményében kötelezte el magát arra.¹¹ Stauffer célját, – amint arról „Jesus” c. könyvének elején ír, – egyrészt az evangéliumokban, másrészt a „közvetett források” (kortörténeti ismeretanyag és dokumentumok) vizsgálata révén akarja elérni. A cél pedig, ahogy ő maga mondja, az, hogy „túljussunk a biblicizáló vagy pszichologizáló Jézus-életrajzok („Leben-Jesu”-k) jelenlegi válságán és eljuthassunk Jézus oknyomozó történetének megírásáig.”¹²

Hogyan értékeljük ezt a két irányzatot, tehát a kérygma-teológiait és a Jézus-története (-élete) kutatásán fáradozót?

a. A kérygma-teológia tévedésének gyökere abban van, hogy elfeledkezik Isten kinyilatkoztatásának, közelebről Jézus Krisztusban adott kinyilatkoztatásának kettős karakteréről, s így lényegtelennek látja és tünteti fel a történeti Jézust, helyesen talán így mondhatnánk: a történelem Jézusát. Pedig ez az ÚT-i kérygma számára is döntő fontosságú, ahogy arról az evangéliumokban rögzítődött egész hagyományanyag tanúskodik. Az aztán már más kérdés, hogy ez a hagyományanyag (akár annak „történeti”, akár „beszéd” elemei) a tradálás során hogyan alakult, formálódott, sőt burjánzott. Maga a megőrzés, rögzítés és kanonizálás ténye azt mutatja, hogy az ősgyülekezet és kérygmája és az őgyház számára is fontos volt a „történelem Jézusa”. Teológiai értelemben volt fontos! – A kérygmateológia szempontjából locus classicusnak számító 2 Kor 5,16 althausi magyarázata legalábbis kérdésessé teszi, hogy ebben a vonatkozásban Pálra lehet-e hivatkozni.¹³ Althaus ugyanis itt azt mondja, hogy a „kata szarka” nem a „Krisztus”-hoz, hanem az „ismerni”-hez tartozik; s ez teljesen valószínűnek is látszik. Kétségtelen és óriási jelentőségű igazsága viszont a kérygma-teológiának, hogy páratlan módon kiemeli: „Krisztus, a megfeszített és feltámadott, az igehirdetésben találkozik velünk, sehol másutt... Tulajdonképpen eltévelyedés lenne, ha ... az Isten igéjében való hitet történeti kutatással akarnánk megalapozni. Az igehirdetés úgy ér el minket, mint Isten igéje, és vele szemben nem vethetjük fel a legitimitáció kérdését, hanem az kérdez meg minket, hogy hinni akarunk-e vagy sem.”¹⁴

b. Ami a Jézus-története kutatást illeti, először annak értékére szeretnénk rámutatni. Ezt pedig abban látom, hogy a közgondolkodásban s ezzel együtt híveink tudatában is korrigálja azt a teljesen téves szemléletet, amely olyan dolgokat lát hit-kérdésnek, amelyek pedig a tudásunk (történelmi ismereteink) körébe tartoznak. Ezzel a szolgálatával egy bizonyos értelemben tehermentesíti az egyház igehirdetését a tájékoztatáság kölöncétől. Teológiai tudományágként azonban

¹¹ V.ö. Irrelevant? c. tanulmányát és Jesus, Gestalt und Geschichte c. könyvét, itt közelebről annak bevezetését!

¹² Stauffer: Jesus; stencilezett magyar fordítás, 8.lp.

¹³ V.ö. Althaus: Zur Kritik der heutigen Kerygmatheologie; a Der hist. Jesus und der kerygmat. Christus c. kötetben, 240. k. lpk.

¹⁴ Bultmann: NT und Mythologie, magyar fordítás, 23-24. lpk.

csak nagyon relatív értelmét és értékét tartom elfogadhatónak, mint „alfejezet” valahol az ÚT-i bevezetés és kortörténet határán. Önálló jelentősége, értéke s főleg értelme nem lehet. Már csak azért sem, mert célkitűzése mögött¹⁵ súlyos teológiai tévedés körvonalai rajzolódna ki. Az tudniillik mintha az egzakt tudományos eredmények, pontosabban az oknyomozó történetírás eredményei önmagukban – a kérygma nélkül – állíthatnák döntés elé az embert a Krisztusban való hit vagy hitetlenség dolgában. (Azt természetesen Stauffer sem mondja, hogy ezek az eredmények hitet adhatnának.) Emellett nem lényegtelen az a szempont sem, hogy ilyen fajta munkának célkitűzéseiből és természetéből adódóan csak akkor van értelme, ha teljességre törekszik. Ez pedig „tárgyából” adódóan eleve reménytelen vállalkozás. Nemcsak azért, mert az elsőrendű források, az evangéliumok időtartam tekintetében csak nagyon kis szakasszal foglalkoznak Jézus életéből; – ez még esetleg más forrásokból kiegészíthető lenne. Hanem elsősorban azért, mert Jézus – a *testté* lett Ige – titka, így is mondhatnánk: személyének „súlypontja” túl van az oknyomozó történetírás lehetőségeinek határán. S az igazában csak a kérygmában tárul fel. Ha ezzel Stauffer, a teológus számol, akkor Stauffer, a történész nem kezd ilyen vállalkozásba. Ha viszont Stauffer, a történész nem számol ezzel, és mégis kítűzi a célt, s megpróbálja azt elérni, akkor már nincs ott Stauffer, a teológus. Dehát lehetséges ez?! – Mindent egybevetve azt kell mondanunk, hogy ennek az irányzatnak, illetve kísérletnek jelentősége eltörpül a veszélyhez képest, amelyet jelentőségének látszatával támaszt.

II.

Az eddigiekben témánk első részével kapcsolatban felvetődő problémákkal foglalkoztunk. Most a feltámadás kérdésére térünk át. A Jézus feltámadásáról szóló ÚT-i tudósítás/ok/ értelmezését és értékelését nem közvetlenül a textusok elemzésével, hanem közvetett módon, néhány jellegzetes és érdekes álláspont ismertetésével szeretném nyújtani.

1. Mindenekelőtt röviden – mintegy emlékeztetőül – Bultmann említett tanulmányának a húsvétal kapcsolatos gondolatait tekintsük át! Bultmann megértése szempontjából döntő annak látása, hogy ő – valóban az ÚT szellemében – szoros összefüggésben látja a keresztet és húsvétot: „Kereszt és feltámadás mint 'kozmosz' esemény egyetlen egység, ahogyan az például ebben a mondatban jut kifejezésre: "Aki halálra adatott a mi bűneinkért és feltámadott a mi megigazulásunkra" (Rm 4,25). Nem az a helyzet tehát, hogy a keresztet önmagában lehet szemlélni mint Jézus halálát és pusztulását, amelyet aztán – érvénytelenítve a halált –, a feltámadás követett.”¹⁶ Így azonban a „feltámadás nem lehet hitelesítő csoda, amelynek megállapítható bizonyossága meggyőzheti a kérdezőt abban, hogy a keresztnek valóban megvan a neki tulajdonított kozmikus-eszkatológikus jelentősége”¹⁷ Sokkal inkább „a feltámadáshit nem más, mint a keresztben mint üdveseményben való

¹⁵ Lásd Stauffer idézett megfogalmazását!

¹⁶ NT und Mythologie, magyar fordítás 22. lp.

¹⁷ Uott

hit.”¹⁸ Azonban „hogyan lehet a kereszten meglátni, hogy az Krisztus keresztje, hogy az eszkatológikus esemény? ... Szerintem itt csak egyetlen választ lehet adni: mert annak hirdetik, mert a feltámadással együtt hirdetik. Krisztus a megfeszített és feltámadott az igehirdetés igéjében találkozik velünk, sehol másutt. Eppen az ebben az igében való hit valójában a húsvéti hit ... A húsvéti esemény, ha a kereszttel mellett történeti eseményként akarjuk megemlíteni, nem más, mint a Feltámadottban való hit keletkezése, akiben van az igehirdetés eredete. A húsvéti esemény mint Krisztus feltámadása nem történeti esemény; történeti eseményként csak az első tanítványok húsvéti hite ragadható meg. A történész annak keletkezését bizonyos mértékben felfoghatóvá teheti, miközben utal a tanítványoknak Jézussal való egykori kapcsolatára; számára a húsvéti esemény csak azoknak vízionális élményeire korlátozódik. A keresztyén húsvéti hitet nem érdekli a történeti kérdés; számára a húsvéti hit keletkezésének történeti eseménye, mint a tanítványok számára a Feltámadottnak önmagáról való híradása, Isten cselekedete, amelyben céljához ér a kereszt üdveseménye. - Az első tanítványok húsvéti hite tehát nem valamilyen faktum, amire alapozva mi hihetünk, miközben az elveszi tőlünk a húsvéti hit kockázatát, hanem az ő húsvéti hitük is az eszkatológikus eseményhez tartozik, amely a hit tárgya.”¹⁹

Bultmannak ez a gondolatmenete tulajdonképpen önmagáért beszél. Néhány megjegyzést azonban tennünk kell hozzá:

Kétségtelenül az ÚT szellemében járt el Bultmann, amikor nyomatékosan összekapcsolja húsvétot és Jézus keresztjét. S az sem tagadható, hogy a kereszt jelentősége éppen húsvét fényében mutatkozik meg igazán annak, ami, tudniillik eszkatológikus üdveseménynek. Igaz az is, hogy az ÚT értelmében húsvét és a húsvéti hit összetartoznak. Az azonban már félreértése és megszegényítése az ÚT üzenetének, ha a húsvét eseményéből kivesszük azt, ami abban a tanítványok hitén „kívül”, azt megelőzve „történt”, amit tudniillik az ÚT így mond, hogy Isten feltámasztotta Jézust a halálból (Csel 2,24; 3,15; 4,10 stb.). Húsvét eseményének, tudniillik Jézus feltámasztásának erre az „objektív” valóságára mutat például az ÚT-nak az a szóhasználata is, amely magáról Istenről is úgy beszél húsvét után, mint „aki feltámasztotta a mi Urunkat, a Jézust a halálból” (Rm 4,24; 8,11; Gal 1,1; 1 Pt 1,21; Kol 2,12). Amennyiben az ÚT és az ösgyülekezet számára Isten nem egyszerűen emberi egzisztenciánk történéseiben, hanem elsősorban a történelemben, közelebről a történeti Jézusban, a testté lett Igében hozzánk lehajló és értünk cselekvő Isten, nyilvánvaló, hogy az ÚT Jézus feltámasztásáról nem a tanítványok tudatában lejátszódó eseményként (szubjektív vízió) tudósít. Ilyen értelemben tehát Jézus feltámadása „megtörtént esemény”. Ezzel együtt azonban rögtön el kell mondani azt is, hogy nem történeti esemény a história értelmében, amennyiben nem érhető el és nem ragadható meg a történelmi vizsgálódás útján és módszereivel. Így „Jézus feltámadása az okozati összefüggések evilági láncolatát megszakítja, szétrobbantja, vagy úgy is mondhatjuk: *eszkatológikus valóság...*”²⁰

2. Az eddig elmondottak egyértelműen mutatják, hogy az ÚT alapján teljesen lehetetlennek kell tartanunk az úgy nevezett szubjektív vízió-elméletet, amely Jézus

¹⁸ Uott

¹⁹ I.m. magyar fordítás 23-24. lp.

²⁰ Karner: Mítosz vagy evangélium? Lelkipásztor, 1943-44. 342. lp.

feltámadását a tanítványok belső lelkivilágában lejátszódó esemény kivetítődésének tartja. Kérdés azonban, hogy az úgynevezett objektív vízió-elmélet nem bizonyul-e helyesnek. Mit mond ez az elmélet? Egészen egyszerűen azt, hogy a tanítványok húsvéti élményének forrása nem saját lelkükben volt, hanem rajtuk kívül, Istenben. Ennyiben „objektív” ez a vízió-elmélet. Annyiban viszont „vízió”, hogy szerinte a megdicsőült Krisztus a szellemi-lelki élet síkján jelent meg nekik. Újabban Hans Grass²¹ elevenítette fel ezt az elméletet, hangsúlyozva, hogy ez „teológiai és nem történelmi”²² kísérlet akar lenni. Ha pedig teológiai, akkor a hitnek döntő szerep jut ebben az elméletben. S valóban – Grass szerint – „Istennek a Krisztuson végbevitt húsvéti cselekvése... végső soron (kivonja) magát annak objektív ellenőrizhetősége és megállapíthatósága alól, amely az eseményt még a hittől eltekintve szeretné megállapítani és biztosítani.”²³ Marxsen, aki jelzett tanulmányában elemzi és kritizálja ezt az álláspontot, éppen ezen a ponton, tudniillik a „hit”-nek a bekapcsolásánál kifogásolja az objektív vízió-elméletet. „Tehát – mondja – az *esemény*, amely a (megállapítható, önmagában kétértelmű) történet megelőzi, a hit számára hozzáférhető.”²⁴ De hogyan hiheti azt a hit, hogy a vízióknál nem a tanítványok öncsalásáról van szó, hanem ott Isten cselekszik, – amint azt Grass állítja, – teszi fel a kérdést Marxsen. Ez a hipotézis szerinte végül is nem más, mint a szubjektív vízió-hipotézis. Csak míg abban mintegy a hit produkálja a víziót, addig ebben a jelenlévő hit (der gegenwärtige Glaube) számol az objektív vízióval.

A másik, amiben Marxsen megkérdőjelezi Grass koncepcióját, az sajátos gondolatmenetéből érthető. Erre még majd visszatérünk. Most itt csak annyit, hogy Marxsen szerint a történelmi vizsgálat útján a Feltámadott megjelenéseiről szóló beszámolóknál „tovább, mint annak konstataciói, hogy egy látást mint történetet (Sehen als Widerfahrnis) állapítanak meg, éppen nem lehet jutni.”²⁵ Grass azonban – mondja Marxsen – átugorja a leírást és közvetlenül az eseményen akar orientálódni. Előttünk azonban „nem az esemény maga, hanem a látás megtörténének (interpretált) ábrázolása van.”²⁶ Hogyan tudná hát akkor egy mai hívő „a tanítványok vízióiban a munkálkodó Istent (Gott am Werk) látni?”²⁷ Grass – meg kell hagyni – számol a víziós élmények kétértelműségével, s igaza van abban, hogy ezt a kétértelműséget csak a hit győzheti le, – mondja Marxsen –, csakhogy a mai hit nem tudja ezt megtenni az akkori víziós eseményre nézve.²⁸

A kétféle víziós elmélet kérdéséhez egy általános jellegű megállapítást kell még hozzátennünk. Éspedig azt, hogy ezekkel az elméletekkel – amint arra Marxsen a figyelmet még a szubjektív víziós-elmélettel kapcsolatban felhívja²⁹ – egy olyan ponthoz érkezünk, ahol a történész döntés elé kerül: ítélnie kell tehát, mert „ilyen

²¹ „Ostergeschehen und Ostergeschichte” - tárgyalja Marxsen: Die Auferstehung Jesu als historisches und als theologisches Problem, 20-21. lpk.

²² 248. lp.

²³ 246. lp. - idézi Marxsen, 21. lp.

²⁴ 21. lp.

²⁵ 20. lp.

²⁶ Uott

²⁷ 244. lp. - idézi Marxsen 20. lp.

²⁸ 20. lp.

²⁹ 19. lp.

– (tudniillik víziós) – magyarázat lehetősége nincs kizárva; bár semmiképpen sem lehet bizonyítani (hogy tudniillik ez helyes lenne). Eközben azonban az ember szembekerül azoknak a beszámolóival, akik a vízióktól mint történésről beszélnek, tehát nyilvánvalóan másfajta értelmezést adnak.”³⁰

Ezek alapján tisztán kell látnunk, hogy ez a mondat: „Jézus feltámadása megtörtént esemény”, – nem történelmi ténymegállapítás, hanem a hitnek a vallástétele, – teológiai „igazság”.

3. Ezek után talán nem lesz érdektelen, ha megpróbáljuk áttekinteni magának W. Marxsennek tanulmányát, amely rendkívül érdekesen világítja meg Jézus feltámadásának történelmi és teológiai problematikáját. Dolgozatom keretében arra természetesen nincs lehetőség, hogy a 30 oldalas tanulmányt teljes terjedelmében ismertessem, de Marxsen gondolatmenetének fő vonásait és legérdekesebb eredményeit megpróbálom összefoglalni.

„Jézus feltámadása nélkül nem lenne egyház”³¹, – ez Marxsen kiindulópontja. Ezért aztán a feltámadás kérdése mindig újra a teológiai és a történelmi vizsgálódás tárgya lett, és pedig abból a szempontból, hogy mi a kettőnek egymáshoz való viszonya. Természetesen nem szabad elfelejteni, hogy a felvilágosodás kora óta számunkra a történelmi valóság kapcsolata már más, mint az újtestamentumi íróké volt. Ha azt a kérdést vetjük föl, hogy az ősgyülekezetnek és Pálnak mi volt a meggyőződése Jézus feltámadásának megtörténte felől, azt kell mondanunk: „természetesen meg voltak győződve arról, hogy az valóban megtörtént.”³² Tehát ők a feltámadást eseményként értették.

A mai teológiában a bultmanni kérdésfelvetés után óriási vihar kerekedett a probléma körül. Ebben a helyzetben próbáljuk meg a történelmi kérdést végiggondolni. Ezt azonban nem tehetjük úgy, hogy egyszerűen a kerygma formálóra hivatkozunk, hogy „ők egy faktumot akartak azzal (tudniillik a kerygmával) kimondani, mert mi azoknak a meggyőződését, akik a kerygmát formulázták, nem fogadhatjuk el rövidzárlatos módon történelmi bizonyítéknak.”³³ „Sokkal inkább azt kell megvizsgálnunk, hogy Pál és az őskeresztyén kerygma hogyan jutott erre a meggyőződésre.”³⁴

A múltnak semmilyen eseményéhez nem juthatunk el közvetlenül, hanem tanúk közléseire vagyunk utalva. Azonban „ha engem egy tanú egy tényről tudósít, akkor ennek a ténynek a tényszerűsége számomra állandóan tanúsított és nem közvetlen.”³⁵

Jézus feltámadásával kapcsolatban figyeljünk először Pálra. A damaszkuszi úton történt élménye természetesen nem azonos a feltámadással. Sőt érdemes arra külön figyelni, hogy Pál sehol sem beszél arról, hogy a Feltámadottat látta, illetve, hogy a Feltámadott jelent meg neki (óphthé), hanem az Úr Jézus, az Isten Fia, stb. Hogyan jutott hát akkor arra a gondolatra, hogy azt, ami nem vele magával történt (tudniillik Jézus feltámadását) mégis eseménynek értse? Nyilván úgy, hogy még

---

³⁰ 19-20. lp.

³¹ 8. lp.

³² 9. lp.

³³ 11. lp.

³⁴ 11. lp.

³⁵ 12. lp.

Damaszkusz előtt hallotta a keresztyéneknek azt az állítását, hogy a megfeszített Jézus feltámadott. Őt így a damaszkuszi élmény arra a meggyőződésre vezette: a keresztyéneknek igaza van. Pálnak az a meggyőződése, hogy Jézus feltámadása esemény, egy végkövetkeztetés eredménye tehát. Ezért rá semmiképpen sem lehet hivatkozni, ha Jézus feltámadásáról közvetlenül mint megtörtént eseményről akarunk beszélni.³⁶

Ezzel a kérdéssel Pál mögé kell lépnünk, s ott kell azt keresnünk, „hogy a (Pál előtti) őskeresztyén kérygma hogyan jutott a Jézus feltámadása eseményszerűségének (Ereignet-Sein) meggyőződésére.³⁷

Figyelemre méltó, hogy az ősgyülekezetben valamikor senki sem állította, hogy látta vagy átélte volna Jézus feltámadásának eseményét. Ez csak a Péter-evangéliumban kerül elő, de az történetileg értéktelen. „Amikor a kérygma a feltámadás megtörténtségét (Geschehen-Sein) eseményként állapítja meg (a „harmadik napon” dátumozással is), akkor ezzel egy meggyőződést mond ki.,”³⁸ anélkül, hogy ennek közvetlen tanúi lettek volna.

Itt is azt kell most kérdeznünk, hogyan jött létre ez a meggyőződés? Két dologra utalhatunk: az üres sírra és a megjelenésekre.

Az üres sír – még ha történetileg minden kétséget kizáróan bizonyítható is lenne – nem igazolja Jézus feltámadását. Kérdés egyáltalán, hogy történelmi tudósítás akar-e lenni az erről szóló hír vagy a feltámadás prédikálásának egy bizonyos formája. (Marxsen az utóbbit vallja.) Mindenesetre az üres sír önmagában nem egyértelmű.

Mi a helyzet a megjelenésekkel? A tradíció anyaga két csoportba osztható: 1. csak a megjelenés ténye van megemlítve, 2. kidolgozott megjelenési történetek. Az első csoport tradíció-történetileg korábbi, mint a második. „A tradíció elején a Megfeszített látásának puszta megállapítása áll.”³⁹

Ha ennek a „látás”-nak jellege és módja után érdeklődünk, két dolgot kell világosan megkülönböztetnünk: egyrészt, hogy hogyan ábrázolták ezt a látást, másrészt, hogy vajon mondhatunk-e valamit ennek alapján magáról a látásról.

A látás ábrázolása felől érdeklődve a terminológiára kell figyelni. Az érdeklődés mindig újra a – kétségtelenül Pál előtti – „óphthé”-ra koncentrálódik. Az „óphthé” a „horaó” aoristos passzívuma, s mint ilyen álszenvedő értelmű is lehet. Három lehetséges fordítás: 1. „látták” - a tanúk aktivitásáról van szó; 2. „megjelent” - ez Krisztus aktivitására utal; 3. a zsidóságban használatos passzív értelmében (Isten nevének körülírására): Isten láthatóvá tette.⁴⁰ Nehéz eldönteni, hogy pontosan melyikről van szó. Arra azonban érdemes figyelni, hogy az „óphthé”-val egy a LXX-ban gyakori fogalom kerül használatba, s ott ez egy egyébként elrejtett valóság Isten által történő láthatóvá tételét fejezi ki.⁴¹ Mindenesetre, ha az „óphthé” tudatos alkalmazásáról van szó, akkor ez a látás megtörténte interpretációjának egy egész határozott irányt ad.⁴²

³⁶ 15. lp.

³⁷ 16. lp.

³⁸ 16. lp.

³⁹ 17. lp.

⁴⁰ „Gott hat ... sichtbar worden lassen” - 18. lp. - idézi Rengstorf: Die Auferstehung Jesu, 57. lapot

⁴¹ 19. lp.

⁴² 19. lp.

Ami „a megállapítottan megtörtént látás ábrázolását” illeti, az nem egységes.⁴³ Itt foglalkozik Marxsen az általunk már korábban ismertetett módon a szubjektív és az objektív vízió-hipotézissel, s lényegében mind a kettőt elutasítja. Majd az eddigi eredményt summázza:

„Nagy biztonsággal mondhatjuk, hogy tanúk látták a Megfeszítettet. Még pontosabban kell formuláznunk: a tanúk megállapítják Jézus halála után, hogy őt látták, – és éppen ezt a látást fejezik ki különbözőképpen, részben már ennek a látásnak kezdeti interpretációjával.”⁴⁴ A látás megtörténte alapján aztán reflektáló interpretáción keresztül jutnak eddig a kijelentésig: „Jézust Isten feltámasztotta, illetve ő feltámadott.”⁴⁵ Ennek eseményszerűségéről ők meg voltak győződve.

Mi azonban ma nem beszélhetünk ilyen közvetlenül Jézus feltámasztásáról mint eseményről, hanem azt kell mondanunk, hogy itt egy *interpretálásról* (Interpretament) van szó. „Ha tehát ma *historiailag* (!) vetik fel a kérdést: feltámadt Jézus?, akkor csak azt válaszolhatjuk: ez nem állapítható meg. *Historiailag* csak az állapítható meg (ez azonban bizonyosan!), hogy emberek Jézus halála után megállapítanak egy velük megesett történetet, amit ők Jézus látásaként fejeznek ki, – és ennek a történetnek reflexiója ezeket az embereket arra az *interpretációra* vezeti: Jézus feltámasztatott.”⁴⁶

Mivel bizonyos körülmények között egy jelenség a pusztán történelmi szemlélet számára nem tárul fel komplex módon, fel kell tenni a kérdést, hogy vajon „egy látás megállapítása - egyáltalán a *teljes* valóság”-e. Itt azonban vigyázni kell, hogy saját elképzeléseinket ne vigyük bele a problémába.

Historiailag továbbkérdezve a hagyomány problémájával foglalkozik Marxsen. Megállapítható, hogy ebben nem egyszerűen csak a tény (a látás megtörténte) adták tovább, hanem hogy azt már egy feltámadott megjelenéseként interpretálták. Itt azonban kérdés az, hogy vajon a hagyományban található interpretálás (a „feltámadás” fogalmával) az egyetlen lehetséges kifejezési-, illetve értelmezési mód-e, s feltétlenül kötve vagyunk-e mi is hozzá. – A tradícióban található tanúlisták elemzése nyomán Marxsen a következő eredményre jut: „A formulák azt mutatják, hogy mind a gyülekezet létrejöttét, mind az abban (gyakorolt) funkciók megalapozását Jézusnak a megfeszítése utáni látására vezették vissza. Ez pedig azt jelenti: A tulajdonképpen alapvető Jézus megjelenéseinek (nem pedig feltámasztásának) a ténye...”⁴⁷ Ez mindenestre egy meglehetősen kis körre korlátozódik. Pontosabban „csak olyanokról állapították azt meg, akik a földi Jézust ismerték. Hiszen csak ők voltak abban a helyzetben, hogy a látottak az akkorival (mit dem Dagewesenen) való azonosságát megállapíthassák.”⁴⁸ E tekintetben Pál apostol az egyetlen kivétel.

A hagyományban a látásnak a megtörténte kétféle módon (kétféle interpretálásban) jutott tehát szóhoz: a feltámadás és a kiküldés irányában. Ezeket összevetve

⁴³ 19. lp.

⁴⁴ 21. lp.

⁴⁵ 21. lp.

⁴⁶ 21. lp.

⁴⁷ 24-25. lpk.

⁴⁸ 26. lp.

két dologra kell figyelni: „először a mindenkori interpretációs *irányra*, azután az interpretálásnak a mindenkori *tartalmára*.”⁴⁹

Ezeknek a részletes elemzése közben hívja fel a figyelmet Marxsen arra, hogy nem Jézusnak a kérygmába történt feltámadásáról kell beszélnünk, hanem „Jézus prezenciájáról tanúinak kérygmájában, a megfeszített Jézus *eleven* (lebendig) prezenciájáról”⁵⁰ – A Jézus feltámadásáról szóló kijelentésekben nekünk azoknak az embereknek a meggyőződésével van dolgunk, akik a Megfeszített látására reflektáltak: „Mivel Isten feltámasztotta Jézust, és mivel tehát Jézus a Feltámadott, ezért nem maradt a halálban; ezért ő élő...”⁵¹ – Tehát összegezve: tanúinak kérygmájában „Jézus ügye megy tovább” és abban „Ő még ma is jön.”⁵² Ezért amit ő hozott, nem egyszerűen a múlté, „hanem érvényes még ma is.”⁵³ – Természetesen „azoknak az embereknek (tudniillik az első tanúknak) a meggyőződése ... mindaddig *nem* érdekes (uninteressant - a számomra), amíg *együttal* magam is nem mondom: Ő a Feltámadott, mert (azonos lévén a földivel) még ma is ugyanazzal a (rég)i igénnyel jön. Ha azonban ezt mondom, akkor tisztában kell lennem azzal, hogy 'a Feltámadott' fogalmát többé már nem feltétlenül szükséges átvennem, az 'Élő'-ről azonban beszélnem kell.”⁵⁴

A továbbiakban Marxsen azt vizsgálja, hogy a „Jézus feltámasztatott” reflexió részben hogyan lesz újabb reflexiók kiindulópontjává, részben hogyan kapcsolódik össze a jövődre vonatkozó általános emberi reménységekkel, illetve annak egyik vallástörténeti kifejeződési formájával, a halottak általános feltámadásának képzetével. Az mindenestre megállapítható – mondja –, hogy „Jézus feltámadása a jövő reménységnek egyáltalán alapjává lett.”⁵⁵ Majd roppant érdekesen foglalkozik azzal, hogy a feltámadás kérdése hogyan függ össze az antropológiával. Ide vonatkozó gondolatait próbáljuk meg még röviden összefoglalni.

Ismeretes a zsidó és a görög antropológia közötti különbség: az előbbi monisztikus, az utóbbi pedig dualista. A Jézus feltámadásának első tanúi zsidók voltak, emberszemléletük monisztikus volt. Ezért mondták – a reflektáló interpretáció eredményeként azt, hogy a Megfeszítettet azért láttuk, mert Isten őt feltámasztotta, mert ő *feltámadott*. Ebben az eredményben antropológiájuknak döntő szerepe volt. – Elméletileg fel lehet tenni a kérdést: mi történt volna azonban akkor, ha ezek az első tanúk nem zsidók, hanem görögök lettek volna. Tehát olyan emberek, akiknek antropológiájuk dualisztikus. Hogyan értelmezték volna ők azt az eseményt, hogy a Megfeszítettet látták? Élményüket nyilván úgy magyarázták volna, hogy azért látták Jézust, mert Jézus lelke (ő maga) kiszabadult börtönéből, a testből. Ilyenformán azonban egy szó sem lenne a „feltámadás”-ról. Erről zsidó talajon, tehát a monisztikus antropológia talaján lehetett és kellett beszélni, mert hiszen számukra a jövő reménységét nem volt mód másképpen kifejezni. Így veti fel

⁴⁹ 26. lp.

⁵⁰ 28. lp.

⁵¹ 28. lp.

⁵² 28. lp.

⁵³ 29. lp.

⁵⁴ 29. lp.

⁵⁵ 31. lp.

tehát – mondja Marxsen – a jövődő reménysége (Zukunftshoffnung) problémája antropológiánk, emberszemléletünk kérdését.

Tanulmányának következő, befejező részében Marxsen a „továbbreflektálásból” adódó problémákkal foglalkozik. S bár sok érdekes gondolat kerül elő itt is, ide már nem követjük őt, hiszen tanulmányának ismertetése már így is szinte túlnőtt dolgozatunk keretein. – Eddig ismertetett gondolataira azonban még feltétlenül „reflektálnunk” kell.

Talán már az a tény is, hogy ilyen részletesen ismertetem, érzékelteti, hogy milyen jelentősnek tartom Marxsen tanulmányát. Rendkívül frappánsan és alaposan fogja meg a témát, s vizsgálódásának szempontjai és eredményei meggyőzőek. Az, ahogyan a történelmi szempontot végigviszi (ha már tudniillik egyáltalán felvetjük a történelmi kérdést), aligha vitatható. S igazat kell adnunk neki abban, hogy a végső, történelmileg elérhető pont az, hogy a tanúk megállapítják a Keresztrefeszített látásának megtörténtét. Ez más szóval azt jelenti, hogy történelmileg nem lehet bizonyítani Jézus feltámadását. De éppen az az egyik leginkább figyelemre méltó Marxsensé, hogy ennek – az így önmagában tulajdonképpen „negatív” (helyesebben *többségtelme*) – megállapításának, történelmi eredményének „pozitív” oldalát (helyesebben kérygmatis és teológiai tartalmát) *egyértelműen* szólaltatja meg igen erőteljesen. Azokban a mondataiban, hogy *ugyanaz* a Jézus jön ma is (a történelem Jézusa), s hogy *Ő jön ma is* a kérymában hozzánk.

Mindehhez azonban hozzá kell tennünk még két szempontot, - kiegészítés - illetve kritikaképpen.

Az egyik: kérdés, hogy Marxsensé, miközben tulajdonképpen Jézus fellépését és földi működését hozza feltámadásával kapcsolatba (ebben óriási pozitívum van!), nem sikkad-e el Jézus keresztjének (húsvétal is összefüggő) egyedülálló jelentősége.⁵⁶

A másik: a feltámadás és az antropológia Marxsen által vázolt összefüggésére vonatkozik. Mint láttuk, Marxsen szerint a tanítványoknak ez a bizonyágtétele: „Jézus feltámadott” – meghatározott antropológiát feltételező reflexiós interpretáció útján fogalmazódott meg így. A kérdés elsősorban ennek az antropológiának (tudniillik a monista antropológiának) esetlegességében vagy szükségszerűségében (így is mondhatnánk: realitásában) van. Teológiaiilag azt kell megkérdeznünk, vajon a zsidó, közelebről az ÓT-ban tükröződő antropológiai szemléletből ki lehet-e hagyni Isten kinyilatkoztatását. Másrészt arra sem árt figyelni, hogy a természettudományos emberszemlélet is a monista antropológia irányába mutat. Ha mindezt figyelembe vesszük, azt a kérdést kell feltennünk, hogy egyrészt a Megfeszített látásának az okát, másrészt – ezzel összefüggésben – a jövődő reménységet nem a „feltámadás” fogalmával lehet-e egyedül adekvát módon kifejezni. – Ha igen, akkor azonban bizonyos mértékig kérdésessé válik magának a „reflexió”-nak marxseni értelme és alkalmazása is.⁵⁷

Szeretném hangsúlyozni, hogy ebben az összefüggésben szándékosan nem beszéltem a „test” feltámadásáról. Ez a fogalom ugyanis csak azért és annyiban tartozik bele szerintem (is) a feltámadás teológiájába mint „külön elem”, mert és amennyiben „a bibliától idegen gondolkodás az ember egységét széttöri és egy a

⁵⁶ V.ö. H. G. Geyer: Die Auferstehung Jesu Christi, különösen a 113. k. lpk.

⁵⁷ Reflexionsaussage - Relitätsaussage. V.ö. Geyer, i. m. uott.

testitől különböző szellemi feltámadást feltételez.”⁵⁸ A „test” feltámadásáról tehát csak ebben az értelemben lehet és szabad beszélni. Ebből azonban következnek az is, hogy feltegyük a kérdést: nem kellene-e ma mellőznünk (például a hitvallásban) ezt a fogalmat, illetve mással helyettesítenünk, amely alkalmasabb annak kifejezésére, amiről szó van. (Tudomásom szerint Németországban már történt kísérlet vagy talán már konkrét lépés is a hitvallás ilyen értelmű korrigálására.)

4. Ebben a sorban végül egy katolikus teológus, Gerhard Lohfink: Jézus feltámadása és a történelmi kritika c. tanulmányából szeretnék két szemelvényt bemutatni. A tanulmányból egy jellegzetesen katolikus (filozófiai gondolkodású és logikájú), de alapos teológiai tájékozottsággal rendelkező rokonszenves tudós arcvonásai rajzolódnak ki. Talán érthető lesz ez a rövid szemelvényeken is.

„Ha Jézus feltámadásának lefolyását *az idő oldaláról* szemléljük, akkor a következőket kell mondani: A mennyben nincsenek többé órák. Ezzel nem azt akarjuk állítani, hogy ott nem létezik valami, amit legalább is *analóg értelemben* 'időnek' lehetne nevezni. Ellenben: ott már nem létezik a mi földi időnk. Ezért megengedhetetlen Krisztus feltámadása, megdicsőülése és parúziája közé 'földi' időegységeket iktatni, s a Feltámadott idejét a mi időnkkel párhuzamba állítani. Ez azt jelenti, hogy Krisztus oldaláról nézve a feltámadás, a megdicsőülés és a parúzia között nincsen 'földi' időkülönbség. Ha majd egyszer halálunkkal átszakítjuk az idő-határt, és eljutunk Krisztushoz, lehetséges, hogy nemcsak a *már feltámadott*, hanem egyúttal az *éppen feltámadó* Krisztussal is találkozunk. A feltámadás tehát egyszerűen nem olyan tény, amely a múlthoz tartozik. A feltámadás a jelenben van: szétveti a történelem határait. – Nagyon érdekes, hogy a végső események *térbeli* 'mitosztalanítását' már régen elfogadtuk (leszámoltunk azzal, hogy a menny nem a Tejút mögött van valahol), az a felismerés viszont még nem tudott érvényre jutni, hogy a mennyei valóságot az időbeliség oldaláról sem foghatjuk fel primitíven.”⁵⁹

„.... világosan meg kell mondanunk: Ha Jézus feltámadását nem lehet bizonyítani és kimutatni, hanem csak mellette tanúskodni és benne hinni, akkor ez nem Isten részéről elkövetett sajnálatos hiba. A teológusoknak sem kellene aggódva titkolniuk. Ellenkezőleg, olyan pozitívum, amellyel mindig találkozunk, ha személyes valóság megismeréséről van szó. Be kell látnunk végre, hogy az egzakt természet-tudomány bizonyítási módszereivel emberi életünknek csupán egészen vékony kis szelete ismerhető meg. – Mikor volt a hűség valaha is mérhető? – Mikor volt a szeretet valaha is kimutatható? – Eleve mindent lerombol az, aki kívánja, hogy társa előre kimutassa szeretetét. Aki azt kívánja, hogy Jézus feltámadását először egzakt módon bebizonyítsák neki (akkor azután majd hisz a Feltámadottban), ugyanazt a tragikus hibát követi el.”⁶⁰

Az első idézetből nemcsak azt láthatjuk, hogy Lohfink milyen szellemesen mutatja ki a modern gondolkodásban, teológiai gondolkodásunkban is föllelhető következetlenségeket, hanem azt is, hogy milyen erőfeszítéseket tesz azért, hogy a mai ember számára is érthetően szólaltassa meg az ÚT üzenetét. – A második idézet pedig a Jézus feltámadásával kapcsolatos mondanivalóján túl megkapóan

⁵⁸ Wingren: i.m. 161. lp. a 19. sz. jegyzetben

⁵⁹ I. m. - Mérleg, 1969. 2. sz. 124-125. lpk.

⁶⁰ I. m. - Mérleg, 138. lp.

ITTZÉS GÁBORRA EMLÉKEZÜNK

---

mutatja, hogy a 'hit' fogalmának értelmezésében, talán nem véletlenül éppen ÚT-i témával való foglalkozás közben, mennyire közel jut a reformátori állásponthoz. Nyilvánvalóan azért, mert a 'hit' újszövetségi értelméhez jutott közel.

III.

Egy van még hátra a témánk által kitűzött feladatból: Jézus feltámadását, annak ÚT-i értelmét prédikálásunkkal konfrontálni. Hogy ez lényegesen rövidebb lesz, mint dolgozatom eddigi része, az nem abból adódik, mintha a prédikációt nem tartanánk fontosnak, sőt egy bizonyos értelemben mindennél fontosabbnak, – és nem is abból, mintha nem éreznénk az itt jelentkező problémák sokrétűségét és súlyát. Nem ilyen szempontok szabják meg dolgozatom arányait, tehát nem egy negatívum, hanem pozitív értelemben az, annak tudatos látása és vállalása, hogy prédikálásunk számára döntő a teológiai alapállásunk. S ha van javítani való prédikálásunkban, mint ahogy van, akkor ezt elsősorban nem egyszerűen a praktikum, még csak nem is csupán gyakorlati teológiánk, hanem a dogmatikánk és a biblia-teológiánk területén kell elkezdni és véghezvinni. Mert a teológiában minden összefügg! Így azonban a most következők sem lesznek egyszerűen praktikus tanácsok, hanem a Jézus feltámadása és igehirdetésünk közötti teológiai összefüggéseket próbáljuk meg megmutatni. Eközben pedig summázni is szeretnénk az előzőkből leszűrhető eredményeket.

Azt a kérdést kell itt felvetnünk: mi a jelentősége Jézus feltámadásának *igehirdetésünk* számára? Ez a kérdés azonban - bizonyos értelemben leszűkítve, de egyúttal precízebbé is téve – azt jelenti: *miben* van Jézus feltámadásának jelentősége igehirdetésünk számára?

Induljunk ki a „tényszerűség” problémájából, tehát a bevezetőben a Wingren idézetben jelzett pontról! Azt kellene akkor hát mondanunk, hogy Jézus feltámadásának jelentősége igehirdetésünk számára a tényyszerűségében van?

Ha a „tényszerűség” kérdését a bizonyíthatóság (s ez a mi gondolkodási kategóriánk között mindig az egzakt természettudományos vagy oknyomozó történeti bizonyíthatóságot jelenti!) értelmében vetjük föl, – egyértelműen nem-mel kell válaszolnunk. Három irányban szeretnénk ezzel kapcsolatban az összefüggésekre rámutatni.

a. A ténykérdés jellegzetesen értelmi síkban jelentkező kérdés. Kétellyé vagy tagadássá fokozódva mutatkozik meg talán leginkább alapvetően racionális jellege. De a ráció csak egy része vagy oldala emberi egzisztenciánknek. Amikor azonban Isten kinyilatkoztatása elér bennünket, emberségünknek nemcsak egy részével vagy szeletével van dolga, hanem egész valónkkal, egész személyiségünkkel, egzisztenciánk egészével. Ebből következik azonban nemcsak az, ami éppen a kinyilatkoztatásban lepleződik le a maga teljes és végső valóságában, hogy tudniillik a ténykérdésben megfogalmazódó értelmi kétely mögött egész egzisztenciánk Istentől való elszakadottsága húzódik meg. Hanem ebből következik az is, hogy a kinyilatkoztatással és Istennel kapcsolatos hitetlenségünk, mégha az elsősorban értelmi kétely formájában jelentkezik is, nem győzhető le racionális úton. – Az azután már más kérdés, hogy ha Isten Krisztusban adott kinyilatkoztatása elér

bennünket, megragadja és átformalja emberi egzisztenciánkat, akkor „megújítja” az értelmünket is és szolgálatába állítja azt.

b. Arra is figyelniünk kell aztán itt, hogy a pusztá ténykérdés feszegetése mindig garancia-igényt, biztosíték-keresést is jelent. Ezt pedig Jézus nyilvánvalóan elutasította, amikor például a farizeusok jelt kívántak tőle.⁶¹ Ezen az úton csak úgy járhatunk mint az Eduard Schweitzer⁶² által találóan emlegetett férj, aki felesége szerelmére garanciát akart kapni, és ezért magándetektívekkel figyeltette az asszonyt. Mert „ha az esztendő végére 365 kifogástalan jelentést gyűjtött is össze széfjében, először is: mégis még mindig bizonytalan lesz, és másodsor: holtbiztos, hogy házassága pusztulásra van ítélve”. Aki a ténykérdést veti fel, az tulajdonképpen garanciát akar kapni arra, amire nincs garancia, s közben elszalasztja a bizonyosság, vagyis a hit Istentől kínált csodálatos lehetőségét.

c. S végül arra kell még utalnunk, hogy a ténykérdés valójában nem számol azzal, hogy Jézus feltámadása szétfeszíti a mi tér-idő meghatározottságú világunk korlátait, s így túl van nemcsak a mi tér-, hanem idő-kategóriánkon is.⁶³ A ténszerűség kategóriájával viszont - akarva-akaratlan - masszív-realisztikus módon egy történelmileg rögzíthető időponthoz kötjük nem csupán Jézus feltámadását („eseményszerűségében”), hanem szükségszerűen a Feltámadottat is újból a mi tér-idő világunkhoz „rögzítjük”. Hogy ez azután milyen krisztológia, azt jól ismerjük a teológia történetéből.

Mindent egybevetve tehát – a wingreni kérdésfelvetés ellenére is! – azt kell mondanunk: a ténszerűség történelmi kategóriájával (mert magával a történelmi vizsgálódással is!) lehet, hogy nagyon közel jutunk a tanítványok húsvéti hite megszületésének „időpontjához”, de még nagyon-nagyon távol vagyunk nemcsak a tanítványok húsvéti hitének, de még inkább Jézus feltámadásának megragadásától. S ez a „nagyon távol” azt jelenti: legyőzhetetlen távolságban!

Ha ennek konzekvenciáját levonjuk, akkor többé nem Jézus feltámadásának a ténszerűségéről beszélünk, s főleg, ha bennünket is megragadott a Feltámadott, nem arról próbáljuk meggyőzni (pl. igehirdetésünkben) az embereket, hanem – elfogadva az első tanúk szóhasználatát (vagy más kifejezésekkel helyettesítve azt!) – egyszerűen azt mondjuk: „Jézus feltámadása”, – vagy igei formában: Jézus feltámadott, Jézus él!⁶⁴

Kanyarodjunk most vissza kiindulópontunkhoz! És ismételjük meg a kérdést: miben van Jézus feltámadásának jelentősége igehirdetésünk számára?! Láttuk, hogy a történelmi ténszerűség kérdését itt nem lehet és nem is szabad felvetniünk. Lehet-e azonban ugyanennek a kérdésnek egy teológiai, teológiaiilag legitím megfogalmazását adni? Ha komolyan vesszük azt, amit már többször hangsúlyoztunk a dolgozat folyamán, hogy Jézus feltámadása lehetetlenné teszi a mi idő-kategóriánk alkalmazását, akkor nem próbáljuk szétválasztani ezt az *egy* igazságot: Jézus feltámadott – Jézus él. S akkor legfeljebb egy bizonyos „logikai” értelemben mondjuk azt, hogy Jézus feltámadásának „megtörténte” jelentős az igehirdetésünk számára. Abban az értelemben, hogy tudniillik a történelemnek, ennek a mi időnknek egy

⁶¹ Mk 8,11-12

⁶² „Ostern-Gewissheit ohne Garantie”

⁶³ Lásd Lohfink idézett gondolatait!

⁶⁴ V. ö. Marxsen: i. m. 38. lp.

bizonyos pontján „elkezdődött” a kérygma hirdetése s megszületett az egyház. De még ezzel is nagyon óvatosan fogunk akkor bánni. Részben azért, mert az egyház és az igehirdetés (az igehirdetés és az egyház) születésének időpontját csak viszonylag bizonytalanul rögzíthetjük egy „még nem” és egy „már” határai közé. Részben – és főként – pedig azért, mert tudjuk, hogy az igehirdetés és az egyház mindig „levésben lévő” valóságok.

Így hát arra a kérdésre: miben van Jézus feltámadásának jelentősége az igehirdetés számára? – se többet, de kevesebbet sem mondhatunk, mert ebben benne van minden! – abban, hogy „Ő (még) ma is jön!”⁶⁵ Éppen mert feltámadott, mert él: jön a kérygmában, az igehirdetésben. Megszólít bennünket és megajándékozik. Ezért mondhatja Pál: „Ha pedig Krisztus sem támadt fel, akkor tehát üres (kenon!) a mi igehirdetésünk (kérygma)!”⁶⁶ – Számomra a „kenos” itteni használatából több, mint valószínűnek látszik, hogy amikor az apostol itt Jézus feltámadását az igehirdetéssel hozza kapcsolatba, illetve annak jelentőségét az igehirdetésre nézve a „kenos” használata mellett hangsúlyozza, akkor ő maga is Jézusnak feltámadása „következtében” reális prezenciájára gondolt.

Ezzel azonban már elérkeztünk a „hogyan?”-hoz. Tudni illik, hogy hogyan jön Jézus az igehirdetésben? Itt két dologra kell egészen röviden utalnunk. Röviden, mert hiszen ezeknek a problémáknak részletesebb kifejtése már nem egyszerűen az igehirdetés és Jézus feltámadása összefüggésének, hanem egész igehirdetésünk teológiájának témakörébe tartozik.

Hogyan „jön” tehát Jézus hozzánk az igehirdetésben? Úgy, hogy – mert és amennyiben – az igehirdetés Őt magát hirdeti. Őt, a „testté lettét” és a megfeszítettet, akiben van bűneink bocsánata; Őt, a bűnön és halálon diadalmast; Őt, aki győzelmének ajándékaiból nekünk is részt ad, amikor új élettel és üdvösséggel ajándékozik meg. Ez a Jézus azonban – életével és halálával, tanításával és tetteivel – nem egyszerűen csak a múlt egy alakja, eseménye, hanem él örökké, mert Isten Őt nem hagyta a halálban, hanem feltámasztotta. Ezért ma is, – bennünket is – éppen a hirdetett igében megszólító és megajándékozó, döntés elé állító és követésére hívó Úr.

Ez, a „hogyan?” kérdésének tartalmi vonatkozása a legdöntőbb egész igehirdetésünk számára! De kikerülhetetlen itt a „formális” vonatkozás megmutatása is. Ez pedig az, hogy Jézus ma úgy jön az igehirdetésben, hogy – mert és amennyiben – az igehirdetés az első tanúknak, az apostoloknak – a Krisztust prédikáló és Őt Urának valló egyház által az ÚT-ban kanonizált – tanuskodásához van kötve. Ez azonban az igehirdetést ismét azért és annyiban „köti”, mert és amennyiben az a Krisztust prédikálja. Hogy ez mennyire áll fönn, ennek mindig újra történő megvizsgálása azonban már nem a prédikáció, hanem a teológia feladata. Ezen a ponton ismét nyilvánvalóvá lesz az igehirdetés és a teológiai munka egymással való elengedhetetlen kapcsolata.

Az előbbi gondolatmenetben láthatóan egy önmagába visszatérő vonal rajzolódik ki. Igen, a kör bezárult! De ez nem circulus viciosus, hanem circulus Spiritus Sancti. Azé a Szentléleké, Akit – Jézus ígérete szerint – „az én nevemben küld az Atya; (s Aki) megtanít benneteket mindenre, és emlékeztet majd mindarra, amit mondtam nektek” (Jn 14,26).

⁶⁵ Marxsen, 28. lp.

⁶⁶ 1 Kor 15,14

Felhasznált irodalom:

- Benczúr László: Liberális teológus-e Bultmann? (Lp. 1952. nov.)
- Böjtös Sándor: Nincs Magyarországon Bultmann-kérdés? (Lp. 1959. 8. sz.)
- Brown, Raymond E.: A feltámadás és bibliakritika (Mérleg, Folyóiratok és könyvek szemléje; Herder kiadó, Bécs - 1968. 2. sz.)
- Brunner, Emil: Wahre und falsche Begründung des Osterglaubens (a „Der historische Jesus und der kerygmatische Christus” c. kötetben, Berlin 1961. 181. kk. lpk.)
- Bultmann, Rudolf: Das Verhältnis des urchristlichen Christuskerygmas zum historischen Jesus (a „Der hist. Jesus und der kerygm. Christus” c. kötetben, 233. kk. lpk.)
- Bultmann, Rudolf: Neues Testament und Mythologie (kéziratoss magyar fordítás, készítette Bohus Imre - a „Kerygma und Mythos” szerk. H. W. Bartsch I. kötetben található szöveg alapján)
- Conzelmann, Hans: Jesus von Nazareth und der Glaube an den Auferstandenen (a „Der hist. Jesus...” c. kötetben, 188. kk. lpk.)
- Geyer, Hans-Georg: Die Auferstehung Jesu Christi. Ein Überblick über die Diskussion in der gegenwärtigen Theologie (a „Die Bedeutung der Auferstehungsbotschaft für den Glauben an Jesus Christus” c. kötetben, Berlin, 1967. 90. kk. lpk.)
- Káldy Zoltán: A jelennek szóló igehirdetés (Lp. 1952. nov.)
- Karner Károly: Bevezetés a teológiába (Budapest, 1954.)
- Karner Károly: A Bultmann-kérdés (Lp. 1955. 1. sz.)
- Karner Károly: Jézus feltámadása és a húsvéti hit (az „Evangélium – magyarság” c. kötetben, 116. kk. lpk.)
- Karner Károly: Mítosz vagy evangélium? (Lp. 1943-44. évf. a 98. laptól 6 folytatásban)
- Krüger, H.: Fundamentalizmus (Evangelisches Kirchenlexikon, Göttingen, 1956. 1407-1408. hasáb)
- Lohfink, Gerhard: Jézus feltámadása és a történelmi kritika (Mérleg, 1969. 2. sz. 122. kk. lpk.)
- Marxsen, Willi: Die Auferstehung Jesu als historisches und als theologisches Problem (a „Die Bedeutung der Auferstehungsbotschaft...” c. kötetben, 8. kk. lpk.)
- Nagy Gyula: Jézus feltámadása a mai teológiában és igehirdetésben (Lp. 1961. 5. sz.)
- Nagy Gyula: Krisztus-hitünk és a mai Jézus-élete-kutatás (Lp. 1960. 5-6. sz.)
- Schweizer, Eduard: Ostern-Gewissheit ohne Garantie, Die historische Problematik der Auferstehung (A „Deutsches Allgemeines Sonstagsblatt” 1968. ápr. 14-i számában, 14. lp.)
- Stauffer, Ethelbert: Jesus, Gestalt und Geschichte (Bern, 1957. Dalp-Taschenbücher 332. kötet. Magyar sokszorosított fordítás, Debrecen, 1960.)
- Szabó József: A Jézus-élete-kutatás rövid története, mai állása és jelentősége (Lp. 1963. 1-2. sz.)
- Szabó Lajos: Joó Sándor: A húsvét homiletikuma (Lp. 1943-44. 187. kk. lpk.)
- Szabó Lajos: Megszólító igehirdetés (Lp. 1960. 2. sz.)

+
+ + +
+
+

Ittzés Gábor a most közzétett dolgozatát megküldte dr. Karner Károly nyugdíjas újtestamentumi professzornak (aki valamikor a Keresztyén Igazság első folyamának felelős szerkesztője és kiadója volt), s ezzel levélbeli diskurzus kezdődött a professzor és tanítványa között a dolgozat témájáról. Karner professzor több levelet is írt Komáromba, ezek közül a jelen tanulmányra vonatkozó kettőt most változtatás nélkül közliünk. Sajnos, Ittzés Gábornak a két levél között született válasza eddig még nem került elő. A közölt levelek azonban így is jól mutatják a professzor és tanítványa között meglévő optimális kapcsolatot: az idős tudós egyenrangú félként tekint tanítványára, elismeri munkája értékét, eredményeit, s ugyanakkor segítő készséggel fogalmazza meg kritikáját is. Az a tény, hogy itt-ott más álláspontot fogalmaz meg Karner professzor, semmit nem von le a dolgozat értékéből, a különböző álláspontok ismertetése és ütköztetése együtt jár a teológia tudomány voltával, s vezet az igazság mind teljesebb megismeréséhez és annak megfogalmazásához.

A szerkesztők

Dr. Karner Károly, az újszövetségi teológia nyugdíjas professzorának levelei

(I)

Kedves Gábor!

Nagyon megörültem szeptember 18-i levelednek, valamint megküldött dolgozatodnak. Igen örültem, hogy valami keveset megtudtam belőle új szolgálati helyednek főként a gondjaidból, családi örömeikről és gondokról, de arról is, hogy az új szolgálati viszonyok fokozódó munkakedvet váltanak ki belőled. A komáromi gyülekezet egyházunk szórvány-helyzetének egyik határ-esete. Mint cseppben tükröződik benne egész egyházunk helyzete, talán az a helyzet is, amely a következő évtized/ek/ben egyre általánosabbá lesz majd és számos új igényt támaszt a lelkeszi szolgálatra vonatkozóan. Talán ebből a szempontból is sok értékes tapasztalatra lesz módod ottani szolgálatodban. S igazad van abban, amit dolgozatodban hangsúlyozol: a döntő az lesz, hogy e mögött a szolgálat – s főként az igehirdetés – mögött milyen teológia húzódik meg.

Igen örültem annak, hogy elküldted dolgozatodat és ezzel is bepillantást engednél munkádba, szolgálatodba. Ettől függetlenül magának a dolgozatnak örültem, mert látom belőle, hogyan igyekszel tisztázni saját magad számára szolgálatod teológiai alapállását és alapfeltételeit. Igen örülök annak, hogy ilyen komolyan veszed a teológiai munka kötelezettségét a magad és lelkész társaid számára. Hozzá veszem ehhez a leveledben mondottakat is, amelyek még elmélyítik a dolgozatodban mondottakat. Ha most a dolgozatra néhány észrevételt teszek, ezt nem azért teszem, mintha azt „professzori” alapállásból nézném, inkább szeretnék a kérdéses probléma további átgondolásában segíteni.

Hadd bocsássam mindjárt előre: sajnos, nem ismerem sem Geyer, sem Marxsen általad felhasznált tanulmányait és így csak nagyon nehezen szólok hozzá az ügyhöz, pedig észrevételem első sorban Marxsen fejtegetéseire vonatkozik. De menjünk sorjában (még csak azt kell előre bocsátanom, hogy tulajdonképpen in-

kább beszélgetni kellene a dolgozatról, illetve Marxsen fejtegetéseiről, mert levélbe foglalni azt, amit el kellene mondanom, lehetetlen a korlátolt hely miatt).

1. Először hadd tegyek egy megjegyzést a témára magára vonatkozólag: nagyon bizonytalan nemcsak a „fundamentalizmus”, hanem az „álmodernség”, sőt ráadásul a „feltámadás” fogalma is. Helyes a „fundamentalizmus”-nak az a meghatározása, amely a verbális inspiráció elfogadását veszi kiindulópontul. De manapság konzervatív biblicista irányzatokra is hamarosan rásütik a „fundamentalista” bélyegzőt. Ez azonban csak elködösítésre vezet, a megbélyegzés a teológiai propaganda csúnya fegyvere és szinte lehetetlenné teszi a komoly nyugodt beszélgetést. Így nagyon helytelennek tartom, ha az ún. dortmundi mozgalmat a fundamentalizmus bélyegzőjével próbálják diffamálni, a helyett, hogy komolyan mérlegelnék, mi van mögötte.

Teljesen bizonytalan az „álmodernség” fogalma. Mi ez? Látom, Te sem tudtál vele mit kezdeni. Kritikát gyakorolsz nagyon helyesen Bultmann teológiáján (ez volna az „álmodernség?”), viszont általában helyesléssel ismerteted Marxsen tanulmányát, aki pedig Bultmann-tanítvány és lényegileg mestere álláspontját képviseli.

De bizonytalan a címben a „feltámadás” fogalma is. Kinek a feltámadásáról van szó? Jézuséról vagy a halottakéról vagy a feltámadás reménységéről (tehát a keresztyén reménység hirdetéséről főként a síroknál)?! Mindegyik a fogalom alá tartozik, és ha ezek nem is azonosak, mégis szorosan összefüggnek.

Ez a témabeli bizonytalanság természetesen azoknak a hibája, akik a témát ki-tűzték. De ez a tisztázatlanság kihat a téma feldolgozására is, amit talán magad is észrevettél.

2. Fundamentalizmusról véleményem szerint Jézus feltámadásával kapcsolatban ott lehet szó, ahol a./ Jézus feltámadását úgy értelmezik, mint a sírba temetett Jézus visszatérését az életbe, és b./ a halottak feltámadását és vele kapcsolatban az üdvözültek örök életét is úgy értelmezik, hogy az a jelenleg ismert életkörülmények „megdicsőült formában” való meghosszabbítása a végtelenbe. Igen sokszor prédikáltak lelkészeink ilyen értelemben, és híveink is sokszor ilyen módon képzelek el a feltámadást. Hogy az Újszövetség erre nem jogosít fel, azt hamarosan észre lehet venni. Ezt a fundamentalizmust tehát el kell utasítani.

3. Úgy vélem, sem a régebbi liberális vagy ún. vallástörténeti teológiát, illetve teológiai iskolát nem lehet „álmodern”-nek mondani, de helytelen ezt a megbélyegző jelzőt Bultmannra vagy Bultmann-tanítványokra is rásütni. Ellenben szükséges, hogy Bultmann, tanítványait, általában az ún. existentializmust, kérygma-teológiát stb. az Írás világitásában lássuk és az Íráshoz mérjük. Ezt én itt persze nem tehetem meg, de van erre nézve már elég jelentős irodalom.

Ha jól értem Marxsen fejtegetéseinek reprodukcióját, akkor Marxsen kritikai szemlélete igyekszik a tanítványok, illetve az első tanúk „látásáig” visszahatolni - ez a modern teológiában általában így szokott lenni. Hogy mi volt ennek a látásnak a jellege, arról vita van és a „víziós élmény” kétértelműségét az „akkori víziós eseményre” vonatkozólag a „mai hit” nem győzheti le. Az akkori élményre

ITTZÉS GÁBORRA EMLÉKEZÜNK

vonatkozóan Marxsen - ha jól értem, úgy véli, hogy Pál apostol „végkövetkeztetés eredményeként”, az első tanúk pedig „reflektáló interpretáción keresztül” jutnak arra az eredményre, hogy a feltámadott Jézust látták, illetve pontosabban, hogy „Jézus feltámadott”.

Ha jól értem, ez Marxsen fejtegetéseinek az alapszempontja. Hogy azonban ez az értelmezés sehogyan sincs az újszövetségi (*továbbiakban ÚSz*) tudósítással összhangban, azt úgy gondolom, Te is észre vetted. A Pál apostolra vonatkozó tudósítások világosan mutatják, hogy Pál nem valamilyen következtetés eredményeként jutott arra a meggyőződésre, hogy a feltámadott Jézussal találkozott. Sehol sincs olyan adat az ÚSz-ben, hogy az „óphthé” az 1 Kor 15 elején felsorolt tanúkra nézve azt jelentette, hogy ők az „óphthé”-ből arra „következtettek” volna, hogy Jézus feltámadt. Az „üres sír” magában véve valóban „kétértelmű” lett volna (1 Jn 20,2). De sem az asszonyok, sem a tanítványok nem „reflektáló interpretáció” révén, hanem „angyali üzenet” stb. révén tudták meg (mert nem következtettek, hanem megtudták!!), hogy Jézus feltámadt. Talán lehet azt mondani, hogy az „óphthé” is, meg a „feltámadott” is olyan fogalmak, amelyekkel a tanítványok, Pál is, meg az evangélisták is saját korukhoz mérten, saját koruk világképének a fogalmaival, az ÚSz útmutatásának a segítségével igyekeztek érthetővé tenni, fogalmakba foglalni azt, ami történt. De semmiképpen sem reflektáló interpretációval következtettek látásukból az eseményre, illetve következtették ki Jézus feltámadását.

Azzal természetesen legyünk tisztában, hogy sem a feltámadás, sem az „óphthé” = megjelenés nem illenek bele ebbe a modern, tisztára az immanencia keretei közé szorított világképünkbe. De nem fér bele a „kinyilatkoztatás”, mint isteni cselekedet, de a biblia „Isten” „fogalma” és valósága sem. Éppen ezért nem lehet őket egyiküket sem valamennyire a bibliai gondolkodásnak megfelelő „modern” adekvát kifejezéssel „értelmessé” tenni. Ezért az ilyen bibliai „fogalmakat”, ha nem akarjuk az ÚSz üzenetét teljesen kibelezni, nem is cserélhetjük ki, illetve nem mellőzhetjük teljesen.

Ez áll véleményem szerint Marxsen elgondolására is. Az olyan kitételek, mint „Jézus ügye megy tovább” (mi az, hogy „Jézus ügye”?) vagy „Ő még ma is jön” vagy teljesen semmitmondóvá válnak, vagy tisztára elveszítik eredeti és eleven értelmüket (például az, hogy „Jézus jön”. Ugyanennyi joggal mondhatom, hogy „Platon jön” vagy „Lenin jön”, stb. Gondoljunk itt arra is, ahogyan ma Maoról beszélnek a hívei!!)

Abból, amit az egzisztencialista értelmezés Jézus feltámadásáról mond, nem is következik, hogy Jézus „még ma is jön” vagy hogy „ügye megy tovább”. Még kritikusabbá válik a helyzet, ha azt a kérdést vetem fel, „hogyan” és „hol” „jön Jézus”. A „kérygma” erre egyszerű felelet, de hogy az ige hirdetés „őt a megfeszítettet, a bűnön és halálon diadalmas” hirdeti, „akiben bűneink bocsánata van”, csak akkor mondhatjuk, ha Jézus *valóban* feltámadott, (nemcsak tanítványai elképzelésében), ha feltámadása nemcsak valami „hitelesítő csoda”, hanem Isten újat kezdő cselekedete. Jézus halála belesorolódik az emberiség történetének számtalan igazságtalan, kegyetlen és fájdalmas eseményének sorába, egy sorba kerül azoknak az ezreknek és tízezreknek a halálával, akiket ártatlanul vagy hamis ürüggyel végeztek ki, – ha Isten nem támasztja őt fel és nem hozza őt el valóban a sírból. Ahogyan az ártatlanul meggyilkoltak nem hoztak megváltást, úgy Jézus sem, ha

a halállal befejeződött élete és a feltámadása akármiféle módon csak a tanítványai lelkében végbement esemény. Az, hogy halálában bűnbocsánat, megváltás és új élet lehetősége nyílik, csak akkor áll, ha Isten a feltámadásában valóságossá tette az új élet ajándékát. Különben a világ csak „forog keserű levében”. A „humanitás” keretei között csak az van, ami eddig volt: bűn, esetleg a „bűnök elnézése” (Rm 3,25: paresis tón progegonotón hamartématón), de igazi bűnbocsánat és a halált meggyőző élet nincs.

De nem akarom folytatni! Úgyis túl hosszúra nyúlt ez a levelem.

Sajnálom, hogy nem jutottál hozzá olyan munkákhoz, mint Rengstorf könyve („Die Auferstehung Jesu”) vagy Künneth műve („Glaube an Jesus?”). Ezek nekem megvannak és szívesen rendelkezésedre bocsátottam volna őket vagy akár még most is szívesen kölcsönzöm őket, ha még tovább akarsz foglalkozni a témával. Igen ügyes Ramsay-nak (a canterbury érsek) könyvecskéje is („The Resurrection of Christ”), amely ugyan viszonylag népszerű és nem tárgyalja még az egzisztencialista teológia által felvetett kérdéseket, azonban világos vonalvezetésével éppen a mai ember számára is tud valamit mondani.

Nemrégiben másodpéldányként kaptam meg a Kittel-féle Theol. Wörterbuch legújabb kötetét. Mivel nekem nincs szükségem rá, szívesen felajánlom Neked. Az így a sorozatból kiszakított kötet persze sajnos, csak kis részletét adja az újszövetségi szókinsznek. De van benne néhány érdekes és tanulságos tanulmány. Örülnék, ha örömet tudnék szerezni vele, és ha további munkára indítana!

Sok szívélyes üdvözléssel, meleg szeretettel köszönt

Sopron, 1969. október 9.

Károly

(2)

Kedves Gábor Öcsém!

Igen köszönöm okt. 15-i leveledet, valamint a névnapomra küldött üdvözlést. Nagyon meghatott, hogy névnapomra gondoltál rám s ezt igen köszönöm, bár sohasem szoktam magamra vonatkozólag a névnapokat ünnepelni. De nagyon köszönöm a kedves megemlékezésedet.

Leveledre már régebben szerettem volna felelni. De különféle okok miatt bizony nem jutottam hozzá. Nem tudok azonban részletesen foglalkozni mindazzal, amit írtál, csak a 4. pontban arra a mondatra szeretnék reflektálni, hogy a „kérygma-teológiai vitában hol van a helyes megoldás 'kulcsa'”.

Erre a kérdésre azonban nem lehet egyszerűen, egy-mondatos feleletet adni. Bultmann teológiájának és vele együtt az egész kérygma-teológiának van sok értékes mozzanata, benne a reformáció több igazságmozzanata szólal meg nagyon határozottan, életszerűen. Ezt itt nem sorolhatom el, nincs is értelme, ezt úgyis tudod. Tehát nem lehet a kérygma-teológia és Bultmann teológiai szempontja fölött általában elmarasztaló ítéletet mondani. Véleményem szerint bizonyos, hogy az általuk képviselt teológiai szempontok közül jó egynéhány pozitív értelemben fog beépülni a protestáns teológia-történetbe. Hol van mégis a „hiba”? Ezt sem lehet egyértelmű, egy-mondatos megfogalmazással megmondani. Bultmann - és tanítványai - teológiai gondolkodásának egyik alapszempontja, hogy a teológiai gondolkodásban

érvényesítik a „modern” ember gondolkodását, világszemléletét, „világképét”. Ez a modern, ún. „tudományos” világkép egyfelől kritikai mértékké válik nemcsak a Szentírás világképe felé, hanem a világgépen keresztül az evangélium tulajdonképpen „üzenete”, röviden az „evangélium” felé is. De ez csak az egyik oldala az ügynek. Bultmann és tanítványai nem a régebbi teológiai gondolkodás irányában, valamiféle „apologetikus” magatartásban keresik a megoldást, vagyis nem akarják az evangéliumot apologetikus módon összhangba hozni a modern „világképpel”, hanem „egzisztenciálisan” (existential), tehát a modern ember gondolkodásából igyekeznek értelmezni és megszólaltatni az evangéliumot. Ebben a „megszólaltatási” igyekezetben rejlenek a kérygma-teológia „értékei”, „pozitív” mozzanatai. Ez az „egzisztenciális” értelmezés azonban - bizonyos pontokon szükségszerűen - azt is jelenti, hogy a modern ember „tudományos” világgépe abszolúttá válik az evangéliummal szemben. Éppen e tudományos világgép abszolútsága válik az alapjává az „Entmythologisierung” követelményének, mint olyan követelménynek, amely nélkül az evangélium üzenete sem igazán meg nem érthető, sem a tudományos világgép határai közé szorított ember számára meg nem szólaltatható.

Véleményem szerint itt érünk el a probléma tulajdonképpen gyökeréhez: vajon a ma elfogadott tudományos világgép az egyetlen lehetséges és abszolút érvényű világgép-e. Ennek a világgépnek alapmozzanata az oksági viszony: ami a világban van – a természeti világban éppen úgy, mint a történeti világban – valamiképpen az oksági viszonyban válik „valóságossá” és „érthető meg”. Ennek a világgépnek és vele adott, illetve általa feltételezett filozófiai alapállásnak a keretei közé nem fér bele a bibliai üzenet által tanúsított Isten: ezért Isten nincs és nem lehetséges. Ha ez az alapállás egyúttal túllép a filozófiai idealizmus (Kant!) határain, és beletorkollik akár az ún. immanens idealizmusba (Hegel, Feuerbach), akár a dialektikus materializmusba, akkor természetesen Istenről a „gyakorlati ész” (tehát etika) „posztulátumaként” sem lehet szó.

Ezek olyan felismerések, amelyeket a teológiai gondolkodásnak is világosan kell látnia, és a zavarok, hibák, stb. többnyire ennek a fel-nem-ismeréséből származnak. Ebben az összefüggésben csak mintegy zárójelben egy megjegyzés: Ebből a zárt körből nem lehet kitörni az aristotelizmus valamilyen modern formájával sem, amely az okság kategóriáját mintegy a végtelenbe és örökkévalóságba meghosszabbítva a világot létesítő ok (a „primum movens”) képzetéhez folyamodva, ezt a végső okot próbálja a bibliai istenfogalommal kapcsolatba hozni, illetve vele azonosítani. Egyfelől ti. az okság elve az ok és az okozat között megfelelést igényel. Egyfelől ti. az okság elve az ok és az okozat között megfelelést igényel. De éppen ezt a „megfelelést” nem tudja a tudományos világgép megtalálni, megállapítani, - hiszen akkor valamiképpen a primum movens-et is be tudná fogni az értelem határai közé. Másfelől a bibliai üzenet szempontjából a Teremtő Isten a világhoz való viszonyban – és ebbe beletartozik a hozzám, emberhez való viszony is – éppen nem „végső ok”, hanem annál sokkal több: Teremtő, aki világfőlényes Úr, aki nemcsak elindította az okság végtelen láncolatát, hanem azt hatalmában is tartja, bele is tud nyúlni abba világfőlényes hatalommal („csoda”, stb.), – de ezt nem kell tovább részleteznem.

Ha tehát a teológiai gondolkodás nem akarja a bibliai üzenetet megtagadni vagy

meghamisítani, akkor mindezt állandóan tudnia kell, és figyelembe kell vennie. Akkor ugyan látnia kell a „mitológiátlanítás” feladatának komolyságát: a bibliai világképben kétségkívül vannak „mitikus” és számunkra „meghaladott” mozzanatok. De ugyanakkor a bibliai üzenetnek, illetve pontosabban az azt kifejtő teológiának állandó kritikai kérdéssé kell válnia a modern gondolkodásban kiteljesedő és az abszolútuság igényével fellépő világkép számára, – annál is inkább, mert hiszen ebben a világképben magában vannak azon túlmutató mozzanatok. Ezekre a teológiai kutatásnak nem apologetikus visszavonulás formájában, de kritikai figyelmeztetés módján állandóan figyelmeztetnie kell nemcsak „a” modern tudományt, illetve filozófiai gondolkodást, hanem az igehirdetést hallgató gyülekezetet is. Azt gondolom, éppen a húsvéti üzenet tolmácsolása is ilyen feladat elé állítja az igehirdetőt (ezt nem úgy értem, mintha a húsvéti prédikációba kellene ilyen szempontokat belesűríteni).

De be is fejezem: örülnék, ha ezekkel a több mint vázlatos szempontokkal valami kevés segítséget tudnék nyújtani Neked.

Amióta múltkori levelemet írtam, hallottam a következő könyvről: Clappert, Bertold: *Diskussion um Kreuz und Auferstehung. Zur gegenwärtigen Auseinandersetzung in Theologie und Gemeinde*, 2. Aufl. Wuppertal, Aussat-Verlag, 1967. 319. oldal.

Én ezt a könyvet nem ismerem, csak a róla írt rövid ismertetésből vettem azt a benyomást, hogy alkalmas volna igen sok tisztázásra. Nem tudom persze azt sem, hogy megvan-e pl. Pesten a könyvtárban. De ha esetleg van valami jó kapcsolatod, akkor esetleg annak a révén megszerezheted, és magad is, de talán mások is jó hasznát vennék.

Isten veled! Meleg szeretettel köszönt:
Sopron, 1969. nov. 22.

Károly bátyád

Jól kérdezd ki és vizsgálj meg szívedet, s majd meglátod, hogy egyedül Istenen csüng-e vagy sem. Ha olyan a szíved, hogy csupa jót remél Tőle, különösen nyomorúság és ínség idején, sőt Istenen kívül mindenről le tud mondani és mindent tud nélkülözni, akkor az egy igaz Isten a te Istened.

Viszont ha valami máson csüng, inkább vár attól jót és segítséget, mint Istentől, s nem fut Hozzá, hanem menekül Tőle, amikor rossz dolga van: akkor valami más, hamis Istened van.

(Luther Márton, Nagy Káté, Az első parancsolat)

Ittzés Gábor írásainak bibliográfiája

Igehirdetések:

- Jézus az erősebb - a vasárnap igéje (Lk 11,14-28) (*EvÉlet*, 1983. márc. 6.)
- Kenyér = élet = Jézus - a vasárnap igéje (Jn 6,1-15) (*EvÉlet*, 1983. márc. 13.)
- Kinek tartod Jézust? - a vasárnap igéje (Jn 8,46-59) (*EvÉlet*, 1983. márc. 20.)
- Jézus: testvérünk és Urunk - a vasárnap igéje (Fil 2,5-11) (*EvÉlet*, 1983. márc. 27.)
- Örömhír -- nekünk (Lk 2,10-11) (*Ker. Ig.* 1995. 28. sz. 3-4.)
- Bizonyásgtételből születő húsvéti hit (1 Kor 15,12-20) (*Ker. Ig.* 1996. 29. sz. 2-4.)
- Nem a láthatókra nézünk (2 Kor 4,18) Igehirdetés D. Ordass Lajos sírjánál a Farkasréti temetőben 2000. augusztus 13-án. (*Ker. Ig.* 2000. 47. sz. 1-2.)
- Igehirdetés id. Magassy Sándor temetésén (Zsolt 130) (*Ker. Ig.* 2003. 58. sz. 6-8.)
- Ádvent: Jézus érkezése (Lk 19,1-10) (*Ker. Ig.* 2004. 64. sz. 1-2.)

Igehirdetési előkészítők:

- Szentháromság utáni utolsó vas. (1 Kor 15,54-57/58/) (*Lelkipásztor*, 1981. okt. 610-613.)
- Újév ünnepe (Gal 3,23-29) (*Lp.* 1982. december, 734-737.)
- Ötvened vasárnap (1 Kor 13,1-13) (*Lp.* 1982. december, 756-758.)
- Szentháromság utáni 23. vasárnap (Fil 3,17-21) (*Lp.* 1983. szeptember, 571-573.)
- Böjt 3. vasárnapja (Ézs 53,2-7) (*Lp.* 1984. február, 121-124.)
- Újév ünnepe (Mt 7,24-27) (*Lp.* 1984. december, 752-755.)
- Szentháromság utáni 12. vasárnap (Rm 9,15-16) (*Lp.* 1985. június, 383-386.)
- Gründonnerstag, 16. April 1987 (Markus 14,17-26) (*Homiletisch-Liturgisches Korrespondenzblatt. Neue Folge 4. Jahrgang 1986/87.* 221-224.)
- 24. Sonntag nach Trinitatis, 5. November 1989 (Matth. 9,18-26) *Hom-Lit. Korr.Blatt.*
- Estomihi, 10. Februar 1991 (Markus 8,31-38) *Hom-Lit.Korr. Blatt*

Elmélkedések, áhítatok, előadások:

- Az Atyával beszédes viszonyban legyünk (Istent félnünk és szeretnünk kell, hogy ... c. reformációi sorozat része) (*Lp.* 1981. augusztus, 492-494.)
- Luther az egyházzól és a gyülekezetről (Mit tanít ma Luther c. sorozat része) (*Lp.* 1983. március, 141-148.)
- Az élet útja (Mt 7, 13-14) – Jézus Krisztus a világ élete c. sorozat (*EvÉlet*, 1983. május 8.)
- Az élet születése (Jn 16,19-22) – Jézus Krisztus a világ élete - (*EvÉlet*, 1983. május 15.)
- Az élő kövek háza (1 Pt 2,4-10) - Jézus Krisztus a világ élete - (*EvÉlet*, 1983. május 22.)

- Az élet kenyere (Mk 8,1-9) - Jézus Krisztus a világ élete - (*EvÉlet*, 1983. május 29.)
- Az élet kincse (2 Kor 4,7-12) - Jézus Krisztus a világ élete - (*EvÉlet*, 1983. június 5.)
- Az élet koronája (Jel 2,8-11) - Jézus Krisztus a világ élete - (*EvÉlet*, 1983. június 12.)
- Az élet vize (Jel 22,1-5) - Jézus Krisztus a világ élete c. sorozat - (*EvÉlet*, 1983. június 19.)
- Nachdenken (Offenbarung 1,18) (*Evangelische Notgemeinschaft in Deutschland e.V.* képes naptárában, 1994. húsvét)
- 1. Sonntag nach Trinitas (Lukas 10,16) (*ENiD* képes naptára, 1995)
- Húsvét Isten meglepetése a világ számára (*Kisalföld, ünnepi melléklet*, 1994. április 2.)
- Jövel, Szentlélek Úristen! (*Gyülekezeti körlevél*, 1999. pünkösd)
- Az év igéje. Jézus Krisztus mondja: „Az ég és föld elmúlik, de az én beszédem nem múlnak el.” (Mk 13,31) (*Dunántúli Harangszó*, 2004. január)
- „Szent igédnek fáklafénye...” Gondolatok a bibliaolvasó Útmutató heti zsol-tárversei alapján. (*Dunántúli Harangszó*, 2006. január 9.)

Tanulmányok:

- Evangélikus sajátosságaink: Törvény és evangélium (*Lelkipásztor*, 1980. március, 157-166.)
- Arcképvázlat a kilencvenéves Martin Niemöllerről (*Lelkipásztor*, 1982. május 293-297.)
- Gondolatok egyházunk helyzetéről - öt évvel Dóka Zoltán Nyílt levelének és három évvel a Testvéri szónak a megjelenése után (*Ker. Ig.* 1989. 1-2. sz. 75-79.)
- Az egyház küldetése ma (*Ker. Ig.* 1989. 3. sz. 14-23.)
- Néhány személyes szó a Testvéri szó történetéhez (*Ker. Ig.* 1989. 4. sz. 25-28.)
- A Magyarországi Evangélikus Egyház a zsinat előtt (*Ker. Ig.* 1990. 8. sz. 13-23.)
- Lagebericht über die Evangelisch-Lutherische Kirche Ungarns - im Jahre 1993. (*Homiletisch-Liturgisches Korrespondenzblatt. Neue Folge.* 1993/94. Nr.43. S. 365-367.)
- Helyzetrajz a Magyarországi Evangélikus Egyházról 1996-ban (*Ker. Ig.* 1996. 31. sz. 32-36.)
- Az evangélikus egyház tanítása a népről (*Ker. Ig.* 1996. 32. sz. 31-37.)
- Ordass Lajos élete és munkássága kritikus helyzetek tükrében (*Ker. Ig.* 1999. 41. sz. 29-35.)
- Elisabeth von Thüringen (1207-1231) *Starke fromme Frauen* (*ENiD e.V.* Nov. 1999)
- A béke dimenziói: A lutheri két birodalomról szóló tanítás (*Ker. Ig.* 2000. 47. sz. 5-11.)
- Ordass Lajos és a lutheri két birodalomról szóló tanítás (*Ker. Ig.* 2001. 51. sz. 3-7.)
- A segélykiáltás kairoisa: 1984. – A nyílt levél 20. évfordulójára (*Ker. Ig.* 2004. 63. sz. 12-16.)

ITTZÉS GÁBORRA EMLÉKEZÜNK

- Werner Elert, a „leglutheránusabb teológus” (1885-1954) (*Ker. Ig.* 2005. 67. sz. 3-8.)
- Hogyan látom ma a diakóniai teológiát? (*Ker. Ig.* 2005. 67. sz. 21-26.)
- A diakóniai teológia első hazai bírálata. Dóka Zoltán nyílt levele és a Testvéri szó két évtized távlatából (*Koinonia*, 2005. karácsony, 66. szám, 15-20.)
- Szavazás a lelkészi munkaközösségekben 1984 őszén Dóka Zoltán nyílt levelel kapcsolatban (*Ker. Ig.* 2006. 70. sz. 15-34.)
- „Coram Deo” – Gondolatok a lutheri reformáció antropológiájához (*Ker. Ig.* 71. sz. 20-24.)
- A „két birodalomról” szóló lutheri tanítás gyökerei Werner Elert Paulus und Nero c. tanulmányában (*Ker. Ig.* 2007. 73. sz. 30-39.)

Recenziók:

- A kritikai szolidaritás példája: Vajta Vilmos könyvéről (*Ker. Ig.* 1989. 3. sz. 43-48.)
- Egy régi-új könyvről (*Ker. Ig.* 2004. 61. sz. 43.)
- Egy huszadik századi Luther-portré (Eric W. Gritsch: Isten udvari bolondja Luther Márton korunk perspektívájából) (*Ker. Ig.* 2006. 72. sz. 39-40.)

Dokumentumok:

- (*Tekus Ottóval*) Beadvány az Országos Egyházi Bírósághoz püspökválasztás ügyében (*Ker. Ig.* 1990. 13-14.)
- (*Magassy Sándorral és Tekus Ottóval*) Beadvány az esperesi értekezlethez (*Ker. Ig.* 1990. 6. sz. 17-20.)
- (*Magassy Sándorral és Tekus Ottóval*) Válasz az espereseknek (*Ker. Ig.* 1990. 6. sz. 22.)
- (*Magassy Sándorral és Tekus Ottóval*) Levél dr. Harmati Béla püspökhöz (*Ker. Ig.* 1990. 6. sz. 24-26.)
- (*Magassy Sándorral és Tekusné Szabó Izabellával*) Levél dr. Frenkl Róbert felügyelőhöz (*Ker. Ig.* 1990. 6. sz. 27-29.)
- (*Magassy Sándorral és Tekus Ottóval*) Nyílt levél az Evangélikus Egyház Országos Presbitériumához (*Ker. Ig.* 1990. 6. sz. 30.)
- (*Botta Istvánval, Dóka Zoltánnal és ifj. Fabiny Tiborral*) Válasz Veöreös Imrénének (*Ker. Ig.* 1991. 12. sz. 21-29. sz.)
- Nyílt levél a Déli Evangélikus Egyházkerület Presbitériumának és Közgyűlésének (*Ker. Ig.* 1997. 33. sz. 34-35.)
- Gondolatok egyházunk helyzetéről (1984) (*Ker. Ig.* 2002. 53. sz. 35-38.)
- Levél egy rosszul informált lelkésznek (1990) (*Ker. Ig.* 2003. 59. sz. 30-32.)
- Levél az Evangélikus Élet Szerkesztőbizottságának (1987) (*Ker. Ig.* 2006. 72. sz. 45-47:)

Fórum:

- (*Botta Istvánval, Dóka Zoltánnal, ifj. Fabiny Tiborral és id. Magassy Sándorral*) Létezett-e (létezik-e) harmadik egyházi út? - Szerkesztőbizottsági beszélgetés (*Ker. Ig.* 1991. 9. sz. 4-19.)
- Tények és értelmezések (*Ker. Ig.* 1991. 9. sz. 36-44.)

- (Dóka Zoltánnal, id. Magassy Sándorral és Ittzés Jánossal) Mít várok (várnék) a zsinattól? - Hozzászólások (Ker. Ig. 1991. 10. sz. 5-15.)
- A Magyarországi Evangélikus Egyház zsinatának - lemondólevél (Ker. Ig. 1992. 13. sz. 41- 42.)
- 1984 - 1994 - Tízéves Dóka Zoltán Nyílt levele (Ker. Ig. 1994. 22. sz. 30-31.)
- Dóka Zoltán ravatalánál (Ker. Ig. 2000. 48. sz. 6.)
- Visszapillantás az 1984-es világgyűlésre: Beszélgetés dr. Terray Lászlóval a Lutheránus Világszövetségről, a budapesti nagygyűlésről és Dóka Zoltán Nyílt leveléről (Ker. Ig. 2004. 64. sz. 6-22.)
- Megkérdeztük két „láthatatlan” munkatársunkat: Pröhle Henriknét és Ittzés Szilviát (Ker. Ig. 2007. 74. sz. 30-34.)

Kertész Eszter

Angyal

Ó, bárcsak látnám, láthatnám egyszer
amint repül az ünnepekkel,
vagy ahogyan a földön landol
– s nemcsak elszórt angyalhajakból
sejthetném, ha erre járt,
ha a ház fölött vagy rajta át
elsuhant. Ha egyszer látnám,
fényét jól szemembe zárnám,
s megmondanám, hogy mindig várom,
jöhet, mégha nincs is karácsony.
Nem kell, hogy ajándékot hozzon,
ne féljete! – csak ennyit mondjon.
(A „Rózsalámpa” c. kötetből, Kairosz, 2007)

KÖSZÖNTÉS

Szeretettel és tisztelettel köszöntjük Dr. Boleratzky Lórándot, az egyházjog nyugdíjas professzorát, az Ordass Lajos Baráti Kör hosszú éveken át volt elnökét, a Budahegyvidéki Evangélikus Egyházközség tiszteletbeli presbiterét abból az alkalomból, hogy a kulturális tárca október 30-án Károli Gáspár díjjal tüntette ki. Azon túl, hogy az alábbiakban közöljük iff. Fabiny Tibornak a díj átadása alkalmával elhangzott laudációját, Boleratzky Lóránd életére és szeretteire Isten gazdag áldását kérjük, s kívánunk még számos termékeny esztendőt.

Fabiny Tibor

Dr. Boleratzky Lóránd laudációja a Károli-díj átadásakor, 2007. október 30-án

Dr. Boleratzky Lóránd 1920. augusztus 26-án született Neszelén Zala megyében. Édesapja latin-magyar-görög szakos tanár, édesanyja polgári iskolai tanár volt. Elemi és középiskoláit Zalaegerszegen, jogi tanulmányait a Miskolci Evangélikus Jogakadémián végezte. Az egyházjog iránti érdeklődését Bruckner Győző akadémikus, az egyházjog professzora „angol vitamódszerű” előadásai és szemináriumai keltették fel. 1941-ben és 1942-ben, huszonegy, majd huszonkét éves korában két pályamunkája nyert díjat: *A magyar evangélikus püspöki intézmény egyházjogi és egyházkormányzati szerepe és jelentősége* címen (146 lap) és *A magyarországi evangélikus egyházfeliügyelői intézmény eredete és egyházjogi jelentősége* címen (90 lap). Mindkét munka nyomtatásban is megjelent. Jogi doktorátust a Debreceni Egyetem jogi karán szerzett *summa cum laude* eredménnyel.

Működését a Budapesti Büntetőtörvényszéken kezdte meg. Hamarosan Glosius ösztöndíjjal a Berlieni Egyetem Stutz Egyházjogi Intézetében, majd állami ösztöndíjjal a Helsinkii Egyetememen folytatott egyházjogi tanulmányokat. Kutatásának eredményét *Állam és az evangélikus egyház Finnországban* címen adta ki.

Egy éves amerikai hadifogság után 1947-ben a Miskolci Jogakadémia tanárává választották, és még abban az évben a Debreceni Egyetemen evangélikus egyházjogból egyetemi magántanári képesítést szerzett „Az állam és az evangélikus egyház jogviszonya” című előadásával, majd habilitációját „Az ökumenikus kérdés az evangélikus egyházjog tükrében” című előadásával nyerte el. Az 1947/48. tanév második félévében és az 1948/49-es tanév első félévében tartott előadásokat a Debreceni Egyetemen. A jogakadémiák megszüntetése után átmenetileg a Budapesti Egyetem nemzetközi jogi tanszékére kapott beosztást, onnan azonban politikai okokból elbocsátották. Ezután többször fizikai munkát kell vállalnia és csak a forradalom után tud először Mezőkövesden, majd Gödöllőn ügyvédi bejegyzést szerezni, ahol 1983-as nyugdíjaztatásáig dolgozott.

1957-ben egy évig Ordass püspök egyházkerületének az ügyésze. Első teendőinek tekintette a meghurcolt evangélikus lelkészek rehabilitálását. Egy évvel később Ordass püspök félreállítása idején lemond ügyészi tisztéről.

1989-től tíz éven át az Ordass Lajos Baráti Kör elnöke. Id. Kende György titkárral mintegy harminc könyvet adnak ki.

1995-ben Ordass Lajos, 1996-ban Túróczy Zoltán püspökök rehabilitációs ügyében a család kérésére Boleratzky Lóránd képviselte az örökösöket, s ezáltal is hozzájárult ahhoz, hogy a félreállított püspökök halálukban igazságot nyerjenek.

A rendszerváltozás után Boleratzky Lórándnak négy könyve jelent meg:

1. *A magyar evangélikus egyház jog alapjai és jogforrásai I.*, OLBK. Budapest 1991.
2. *Magyar evangélikus egyház jog II.* OLBK. Budapest 1998.
3. *Aki mindvégig állhatatos maradt. Ordass Lajos mártírsorsú püspök*, OLBK. 2001.
4. *Életformálók*, Fébé, 2007.

Számos tanulmányt publikált külföldön és idehaza egyaránt: a Miskolci Jogakadémia történetéről a *Zeitschrift de Savigny Stiftung der Rechtsgeschichte*-ben, további írásai a *Zeitschrift für evangelisches Kirchenrecht*-ben, valamint a *Lelkipásztor*, az *Evangélikus Élet*, a *Keresztény Igazság*, a *Valóság* és a *Kánonjog* című folyóiratokban jelentek meg. *Ordass Lajos mártírsorsú püspök* című könyve a látáskárosultak számára Braille-írásban is hozzáférhető.

Dr. Boleratzky Lóránd jelenleg is a Budahegyvidéki Evangélikus Egyházközség tiszteletbeli presbitere.

Jankovits Béla

Bástya és Bátorság

Gondolatok Boleratzky Lóránd: *Életformálók* c.
új könyvének olvasásakor

Csanádi Imre csodálatos költeményének, az „Egy hajdani templomra” címűnek verssorai: „...ő árváit Isten / vezérelvén hitben, / lett Bástya és Bátorság” jutott eszembe Boleratzky Lóránd *„Életformálók”* című könyvének olvasásakor. Hogy miért, arra megpróbálok a következőkben válaszolni.

Aki kezébe veszi a könyvet, mely a szerző magánkiadásában jelent meg, egy nem túlságosan igényes kiállítású könyvet tart a kezében, melyben az egyes „életformálók” képei is elmosódottak, sokszor nehezen kivehetők. És a tartalom? A válaszom: nem korszerű. De mielőtt a kedves olvasó megdöbbenne, sietve kijelentem: a korszerű nálam azt jelenti, hogy a mai kornak megfelelő, általa felkapott, „a kor törekvéseivel, szellemével megegyező, szükségleteinek, ízlésének megfelelő” /Értelmező szótár/. Mert mit kezdjen az olvasó az olyan „korszerűtlen” kifejezésekkel, fogalmakkal, melyekkel minduntalan szembesít bennünket a szerző a könyvében, mint hit, szerénység, hazaszeretet, példamutatás, komolyság, belső biztonság, kötelesség-, felelősség-, hivatástudat, pontosság, bátorság, erkölcsi tartás, helytállás, hűség. A mindennapjában ezek nem „menők”, nem segítenek a „boldogulásban”, az „előrejutásban”. De vallom azt, hogy minden „korszerűtlenségükben” „kortalanok”, örök értékek, megmaradásunkat segítik, és ahogy a szerzőnél, úgy nálunk is életformálók.

Jó a könyvet azért is olvasni, mert a szubjektív hangú leírásokban, melyekben a szerző nem tudja – nem is akarja - kivonni magát az életét formálók hatása alól, nagyon sok olyan megállapítással, idézettel találkozunk, mely nem csak a felidézett korról, az akkori helytállásról beszél, de nekünk is segít eligazodni mindennapjainkban. Segít, mert „a felgyorsult időben gyorsan felejtene az emberek.” /Takács József/

Boleratzky Lóránd a könyvét három részre osztja. Az első rész címe: „Gondolkodásom legfőbb meghatározói”. Itt ír édesapjáról, kinek szelidsége, jóindulata,

felelősségtudata iránymutató volt számára, ahogy az is, hogy hazáját kilátástalan helyzetben sem akarta elhagyni.

Gondolkodásának másik fő meghatározója Bibó István, akit tudása, erkölcsi-sége, hazaszeretete és bátorsága miatt nagyon tisztelt. Mindez nem jelentette azt, hogy egyetértsen vele, mikor azt vallotta apósával, Ravasz Lászlóval együtt, hogy az egyházi iskolák fenntartása nem olyan elvi kérdés, amely miatt érdemes lenne egyházpolitikai harcot indítani.

A második részben, melynek a „Választott pályám példaképei: jogászok és egyház-jogászok” címet adta, jó néhány ma is időt álló, megszívlelendő gondolatot találunk. A teljesség igénye nélkül szeretnék néhányat idézni. Horváth Barnánál megjegyzi: „a demokráciát nem tartotta valódi néphatalomnak, mert csak a rosszul informált választók uralmát jelentette, olyan emberekét, akik rendszerint pontosan nem is tudják, hogy mire és kire szavaznak.” Ráillenek ezek a sorok a mi világunkra is, amikor a média dezinformációja miatt legtöbbször eltévednek az információk útvesztőiben.

Zsedényi Béla jogakadémiai tanártól, ki 1945 után rövid ideig államfő, megszívlelendő, hogy „magyar bajok, magyar célok és magyar álmok szerint kell megterveznünk azt a demokráciát, melyre nyugat és kelet csak példát adhat nekünk, de mintát sohasem.” – Külpolitikai orientációnk sem lehet egyoldalú, mert kikerülhetetlenül kerülünk annak a nagyhatalomnak hatalmi körébe, leszünk csatlós államává.

Vladár Gáborról ír leghosszabban és legmelegebben jogász példaképei közül. Kiemeli szerénységét, hitét, állhatatosságát, emberszeretetét, helytállását. Idézi jogász vezérelvét: „a jog nem csak az értelem, hanem a szív ügye is.” És: „Minden jog az emberért van.”

Az „Állam és egyház” című előadásának figyelemreméltó és érdekes részlete: „a vallási meggyőződés ellenére kikényszerített engedelmesség gyengíti a világi hatalom iránti tiszteletet, ragaszkodást, szeretetet, márpedig ezeknek hiányában pusztán csak az erőszakra felépített hatalmat tartósan fenntartani nem lehet”.

Vladár Gáborral, kitelepítésével kapcsolatban írja le a szerző az alábbi megszívlelendő sorokat: „Azok, akik kiagyalták a kitelepítés ördögi intézményét, talán nem is gondoltak arra, hogy ezzel nem csak emberi életet tettek tönkre, hanem a szellemi életet is olyan mértékben károsították meg, hogy ez szinte pótolhatatlan veszteséget jelentett.”

A harmadik részben, mely könyvének közel felét öleli fel, lelki élete hűséges kísérőiről, lelkészekről, püspökökről ír, az ő helytállásukról: Kutas Kálmánról, Nagy Miklósról, Ordass Lajosról, Mindszenty Józsefről, Otto Dibeliusról, Kendeh Györgyről és Terray Lászlóról. Ebből a gazdag anyagból szeretném kiemelni az alábbiakat gazdagodásunkra.

Az Ordass Lajosról szóló részben írja a szerző: „Ordass Berggrav tanácsait követve vallotta, hogy az egyház nem törekedhet egy politikai rendszer megdöntésére. Azonban csak akkor kötelezhető az államhatalom iránti engedelmességre – a Szentírás helyes értelmezése alapján -, ha az illető állam jogállam. Még akkor is az evangélium igazságát kell hirdetnie, ha ezért szenvednie kell”. Ennek igazolásául idézi Ordasst: „Ha egy keresztyén lakosságú országban istenellenes és így egyházellenes hatalom ragadja magához az uralmat, akkor mi lehet Isten akarata azok felé, akiknek drága a keresztyén hitük? Nem az-e, hogy alkudozás nélkül védelmezzék azt? S ha az istentelen hatalom annyira elvakult, hogy még a bántalmazás

eszközéhez is hozzányúl, akkor mi lehet Isten akarata a hűségesek felé? Nem az-e, hogy rabláncot vállaljanak, vagy bitófán vértanúságot szenvedjenek? És ha ez Isten akarata, akkor ez az akarat nem legelsősorban miféleképpen irányul-e, akiket gyülekezeteiben pásztori tisztséggel ruházott fel?”

Egyetlen nem magyarról ír élete formálói között, Otto Dibeliusról, kivel kapcsolatban két részt szeretnék kiemelni. Az első 1933-ból való, amikor Dibelius egy prédikációját így fejezte be: „Az evangélikus egyház nem érdemelné meg, hogy Luther nevével jelöljék, ha az államhatalomnak nem mondaná meg minden időben Isten igéjének igazságát.” Egy művéből pedig azt tartja fontosnak kiemelni, hogy „sohasem szabad az embert politikai vagy gazdasági célok eszközeként használni. Isten az embert nem az államért teremtette, hanem az államot teremtette az emberért. Az egyháznak minden időben a szabadságot kell szolgálnia, Istennek kell inkább engedelmessé válnia, semmint embereknek.”

Ismertetésem elején arról írtam, hogy a szerző „korszerű” helyett örök értékekről ír életének formálóival kapcsolatban. Hálásak lehetünk azért, hogy megidézte őket, kik gazdagították, formálták életét, életükkel helytállásra, hitbeli és erkölcsi tartásra példát adtak és adnak mindazoknak, kik elolvassák ezt a könyvet. Köszönet a szerzőnek, hogy felidézte azok alakját, kik életpéldájukkal minket is tanítanak.

Dr. Boleratzky Lóránd köszönete a Károli-díj átvétele után

Hölgyeim és Uraim!

Meghatottan mondok köszönetet mindazoknak, akik a Károli Gáspár díjat nekem ítelték. Ennek a magas kitüntetésnek számomra kettős üzenete van:

Az egyik az, hogy fejet hajthatok a nagy bibliafordító előtt, aki 1590. július 20-án megjelentette magyar nyelven a Bibliát, amely több mint száz kiadást látott meg. Ezzel Lutherhez hasonlóan – nemcsak az egyháztörténetbe, hanem a kultúrtörténetbe is örökre beírta nevét.

A kitüntetés másik fontos üzenete az, hogy most első ízben jutott egyházjogász ilyen magas kitüntetéshez. Mivel az egyházjog 1950-ben kikerült az egyetemi oktatásból, az egyházjog lényegében ius pontificiumnak – titkos jognak – tekinthető, ahol csak nagyon kevesen ismerik ki magukat. Pedig az egyházi jog – pontosabban a kánonjog – a római joggal együtt az összes kultúr-nemzet jogával szemben az anyajog szerepét tölti be, és formai szempontból felette áll a modern nemzeti jogoknak. Klasszikus és egyben planetárius jog, amely a nemzeti és politikai határok fölé emelkedve egyformán érvényesül. Ezért szerepel az minden kultúrállam jogi fakultásának tanrendjében. Jelentősége a protestáns egyházaknál erősen gyakorlati, mert azokban az egyháztagnak széles köre részt vesz az egyház törvényhozásában, közigazgatásában és bírászkodásában. De az egyházjognak fontos szerepe van a jogrend uralmának biztosításánál, a jogállamiság eszméjének erősítésénél.

Méltán remélhetjük, hogy ez a magas kitüntetés is hozzájárul az egyházjog jelentőségének megerősödéséhez.

TARTALMI ÖSSZESÍTŐ

Zusammenfassung

Luther's Meditation berichtet über die Weihnachtsankunft Jesu, der sich zum Menschen erniedrigend uns allen Trost und Liebe brachte.

In den meisten Schriften unserer jetzigen Folge gedenken wir unseres unerwartet verstorbenen Redakteurs, unseres pensionierten Seelenbruders Gábor Ittzés. Wir danken Gyula Dedinszky für seine in der Kirche von Győr-Nádorváros gehaltenen Predigt, für das Gebet von Isabella Szabó-Cserháti, sowie für die Zusammenfassung des Lebenslaufens von Gábor Ittzés (zusammengestellt von Pál Zászkaliczky sen.). Diesen folgte eine Predigt von János Ittzés im Friedhof von Celldömölk. Ausserdem verabschiedete unseren verschiedenen Redakteur Hanna Cserháti Direktor in Ruhestand des Evangelischen Bildungszentrums, sowie Dorottya Isó Pfarrerin in Veszprém, Mitglied des Redaktionsausschusses unserer Zeitschrift.

Darauf folgt eine Auswahl von den bisher in Druck nicht erschienenen Schriften von Gábor Ittzés: seine in der Gemeinde von Komárom gehaltene Eintrittspredigt (10. Nov. 1968), und seine in der Arbeitsgemeinschaft der Diazöse gehaltene Andacht (5. Nov. 1970). Ebenfalls in der Arbeitsgemeinschaft der Pfarrer erklang seine Studie: „Fundamentalismus und Scheinmodernismus in den heutigen Auferstehungspredigten“ (11. Sept. 1969). Im Zusammenhang mit dieser Studie führte er eine Korrespondenz mit Károly Karner, Professor i.R., von dieser bringen wir zwei seiner Briefe in diesem Thema. Auch wurde die Bibliografie der wichtigsten Schriften von Gábor Ittzés zusammengestellt.

In unserer jetzigen Nummer begrüßen wir Lóránd Boleratzky, Professor i.R., den gewesenen Vorsitzenden des Lajos Ordass Freundeskreises, aus dem Anlass, dass er mit dem Károlyi-Preis ausgezeichnet wurde. Die Laudation stellte Tibor Fabiny jun. zusammen. Die Rezension seines neuerschienenen Buches schrieb Béla Jankovits.

Summary

The meditation from Luther is about the arrival of Jesus at Christmas, in whom God humbled Himself to being a man, and brought comfort and love to all of us.

In most of the writings in our current issue we commemorate our chief editor, pastor Gábor Ittzés, who passed away suddenly in September. We bring the sermon of Gyula Dedinszky held at the church in Győr-Nádorváros at his memorial service; the prayer of Izabella Cserháti Szabó, and the short resume of the life of Gábor Ittzés (put together by Pál Zászkaliczky Sen.). These are followed by the sermon of János Ittzés given at the cemetery in Celldömölk. Afterward two memorials can be read: one from Hanna Cserháti, the pensioned director of the Lutheran Educational Centre in Győr, and the other from Dorottya Isó, pastor in Veszprém, the member of the Editorial Board of the Keresztyén Igazság.

In the next part we bring a sample of the writings of Gábor Ittzés which have not yet appeared in print: his introductory sermon in Komárom (1968. Nov. 10.), his devotion given at a church county gathering of the association of pastors (1970. Nov. 5.). His study titled „Fundamentalism and Pseudo-modernism in Today's Sermoning of the Resurrection“ (1969. Sept. 11.) was given to the same association. On account of this study he exchanged letters with Károly Karner pensioned professor from which collection we bring two letters from the professor about this topic. We have also put together the bibliography of the more important writings of Gábor Ittzés.

We greet the pensioned professor Lóránd Boleratzky, the earlier president of the Lajos Ordass Circle of Friends on the occasion of him being honoured with the Károlyi-prize. His laudation was composed by Tibor Fabiny Jun. Béla Jankovits wrote a report on his latest book.

E SZÁMUNK SZERZŐI

<i>Cserháti</i> Szabó Izabella lelkész	Fót
<i>Dedinszky Gyula</i> ny. lelkész	Ipolydamásd
<i>Dr. ifj. Fabiny Tibor</i> egyetemi tanár	Budakeszi
<i>Isó Dorottya</i> lelkész	Veszprém
+ <i>Ittész Gábor</i> lelkész	Győr
<i>Ittész János</i> püspök	Győr
<i>Jancsó Kálmánné</i> ny. tanár, iskolaigazgató	Gönyü
<i>Jankovits Béla</i> lelkész	Kajárpéc
<i>Kertész Eszter</i> tanár	Fót
<i>id. Zászkaliczky Pál</i> ny. lelkész	Fót

***

Szeretettel ajánljuk Olvasóink figyelmébe alábbi kiadványainkat:

<i>Ordass L.:</i> Nem tudok imádkozni	700,-
<i>Ordass L.:</i> A keresztfá tövében, Nagyheti áhítatok	300,-
<i>Ordass L.:</i> Vádirat, Korrajz	50,-
<i>Ordass L.:</i> Jó hír a szenvedőknek, Prédikációk	700,-
<i>Ordass L.:</i> Akikkel az Úton találkoztam	500,-
<i>Ordass L.:</i> Gondolatok a Filemon levél olvasása közben	100,-
<i>Giertz Bo-Ordass:</i> Hitből élünk	600,-
<i>Ordass-Lyngar:</i> A fáklya, Ifjúsági áhítatos könyv	450,-
<i>Terray L.:</i> Nem tehetett mást, Ordass Lajos életútja	250,-
<i>Scholz L.:</i> Tisztítsd meg szívedet	250,-
<i>Scholz L.:</i> Két sugárzó igazgyöngy, Írásmagyarázat	300,-
<i>Scholz L.:</i> Elveszett és megtaláltatott	150,-
<i>Sólyom J.:</i> Hiszem-tudom, Bevezetés az egyház tanításába	400,-
<i>Boleratzky L.:</i> Aki mindvégig állhatatos maradt	600,-
<i>Virág Jenő:</i> Dr. Luther Márton önmagáról	900,-
<i>Luther M.:</i> 14 vizsgáló kép	250,-
<i>Botta I.:</i> Dévai Mátyás, a magyar Luther	200,-
<i>Vajta V.:</i> Hit és élet összecsengése	50,-
<i>Jung E.:</i> Hogyan vezessem a vasárnapi iskolát?	450,-
<i>Maróthy J.:</i> Szegények szíve, Novellák	700,-
<i>Kendeh-Newman:</i> Jöjj Jézushoz! Evangelizáló füzet	150,-
<i>Rőzse I.:</i> A halál árnyékának völgyében	500,-
<i>Boleratzky L.:</i> A miskolci evangélikus jogakadémia	50,-
<i>Boleratzky L.:</i> A miskolci jogakadémia tanárai	200,-
<i>Boleratzky L.:</i> Evangélikus egyházjog I.+II. r.	1.700,-
<i>Kaj Munk:</i> Három dráma	600,-
<i>Böröcz S.:</i> Kiáltás a mélyből	1.400,-
<i>Ittész J.:</i> Az evangélium hullámhosszán, Vasárnap reggeli meditációk	500,-
<i>Ifj. Zászkaliczky P.:</i> Isten követségében	1.000,-
<i>Thurnayné Schulek V.:</i> Édesapánk, Dr. Schulek Tibor	1.500,-
<i>Kapi Béla:</i> Isten hárfása...	1.400,-

A Keresztyén Igazság évi előfizetési díja 1.200,- Ft.

Külföldre 10€. Egy szám ára 300,- Ft.

Folyóiratunk és kiadványaink megrendelhetők:

Ordass Lajos Baráti Kör

1114 Budapest, Bocskai út 10.

Postacím: 2151 Fót, Ibolyás u. 3/A.

